

att starta feministCirkel

Feministcirkel utgår först och främst från vad de som vill delta i cirkeln har lust att prata om, eller göra, så det bästa är att bygga upp varje cirkel speciellt för just er som ska gå den, och vad just ni vill ha. Men om du är ensam eller ni kanske bara är två som vill dra igång något, kan det kännas bra att ha något färdigt att utgå ifrån. (Och kanske annars också förresten, så man slipper uppfinna hjulet på nytt varje gång...) Därför har vi tagit fram det här materialet. Det är alltså inte i första hand riktat till den som ska delta i feministcirkeln, utan till er som vill starta den.

Tanken är då att ni ska kunna använda materialet precis som det passar just er. Det består av en grundmall med 8 möten som ni kan utgå ifrån rakt av – eller så kan ni hitta på egna möten som alternativ, eller som tillägg, till grundmallen – eller som en fortsättning.

Först i materialet skriver vi lite allmänt om feministcirkel. Mer info kan ni också hitta i Kvinnofrontens "Växa"-broschyr, som ni kan beställa från oss om ni vill.

Lycka till!

innehåll:

<i>Allmänt om cirkel</i>	3
<i>Förslag till upplägg</i>	8
<i>Deltagarlista</i>	9
<i>1. Start/Feministhistoria</i>	10
<i>3. Vad är en "kvinna"?</i>	17
<i>4. Pornografi & sexualiserat våld</i>	27
<i>5. Kvinnor & arbete</i>	33
<i>6. Härskartekniker & motstrategier</i>	36
<i>7. Systerskap</i>	40
<i>8. Utvärdering/Hur går vi vidare?</i>	41
<i>Tips på fler ämnen</i>	45

Materialet är upphovsrättskyddat.

Du får gärna citera materialet, men glöm inte att då berätta var du fått det ifrån!

Kvinnofronten, Box 2007, 128 21 Skarpnäck

e-post: kvinnofronten@sverige.nu

www.kvinnofronten.nu

Illustrationer: © Gerda Christenson, respektive © Jacky Fleming, www.jackyfleming.co.uk

allmänt om cirkel

Innan man börjar är det en del praktiska saker att fundera över. Hur ofta är det bra att träffas, var ska ni träffas, hur länge ska ni hålla på, ska cirkeln kosta något, och så vidare. Om allt sånt är klart innan ni börjar flyter cirkeln på mycket bättre!

Feministcirkeln är ingen studiecirkel!

En feministcirkel är ingen traditionell studiecirkel. Det är *inte* meningen att alla måste läsa materialet innan mötena eller att man ska bygga diskussionerna efter vad som står i en bok. *En feministcirkel utgår från de erfarenheter var och en som går cirkeln har med sig.* Vi pratar helt enkelt utifrån vad vi själva varit med om, vad vi läst, hört och vet.

Självklart kan vi utgå från texter som förberedelse, men när det kommer till diskussion är det ändå våra erfarenheter som vi utgår ifrån.

Hur ofta ska man ses?

Hur ofta det är lagom att ses beror på hur vardagen ser ut för dem som går cirkeln, om några exempelvis jobbar kväll vissa veckor. Vi tycker allmänt att det är lagom att ha möte *en gång i veckan*, eftersom det annars blir så väldigt långt emellan för den som missar ett möte. Ses man varannan vecka, blir det ju en hel månad emellan om man missar ett möte. Dessutom är det lättare att bli en sammanhållen grupp om man träffas ofta.

Oftast har vi hållit oss till 6 - 8 möten totalt, annars blir det för mycket. Hellre avsluta cirkeln och starta en ny för dem som vill! Eller så kan man efter cirkeln bilda en lokal grupp av Kvinnofronten och försöka få tillgång till (eller låna) lokal någonstans, och till exempel ordna öppna kafékvällar och där ta upp de ämnen man inte hann med under cirkeln. Det finns massor av möjligheter!

Vi brukar ibland också skifta dagar, för att alla ska ha en chans att vara med. Det är inte alltid en bra lösning, men ofta en nödvändig – åtminstone om det är många i gruppen som yrkesarbetar. *Många* tjejer och kvinnor som intresserar sig för Kvinnofronten jobbar på obekvämlig arbetstid, skift eller på löpande scheman. Ska man kunna ses måste man ibland anpassa cirkeln efter det, fast det blir lite knepigt att få ihop det. Men det kan diskuteras – kanske är det dumt att göra så! Ibland är det kanske bättre att bestämma en dag och så

får de som kan komma göra det – det är ju oftast omöjligt att anpassa det så att *alla* kan *alltid*.

Hur *länge* man ska träffas varje gång beror förstås också på dem som går cirkeln. Men vi har märkt att mellan 2,5 och 3 timmar är bäst – 2 timmar är för kort för att man ska hinna med, och efter 3 timmar orkar ingen längre. (*Om man ordnar cirkeln med stöd av ABF eller något annat studieförbund måste varje möte motsvara 3 "lektionstimmar", alltså 3 x 40 minuter = 2,5 timmar.*)

Hur många ska man vara?

Hur många man bör vara på feministcirkeln beror på flera saker, exempelvis hur stor lokal ni har att vara i (om man kan dela upp sig i smågrupper).

Det brukar alltid vara så att några inte kommer fast de anmält sig, eller bara kommer en gång. Därför är det bättre att ijnte vara för få från början. Om man är 5 eller färre blir cirkeln sårbar – det är ju ofta någon som är borta på mötena, exempelvis sjuk just då, och försvinner 2 från cirkeln är det knappast idé att fortsätta om man var så få från början. (Även om det också kan hända att man blir fler vartefter för att någon/några tar med sig en kompis till nästa gång.) Så hellre vara lite för många än lite för få till att börja med.

För att diskussionerna ska fungera bäst kanske man inte ska vara färre än 4 och inte fler än 8 tjejer/kvinnor. Men det kan vara okey att vara fler ibland, och enstaka gånger kan man kanske vara så få som 3 (hellre än att ställa in!). Är man fler än 10 är det smart att dela upp sig i mindre grupper under diskussionerna, kanske 5-6 i varje grupp. Men tänkt i så fall på att byta grupper från gång till gång, annars blir det som två isolerade grupper inom cirkeln.

Ju fler ni är desto viktigare är det att "gruppa ihop sig", som vi skriver mer om längre fram i texten.

Man kan inte konsumera feminism!

Idag är det mesta i samhället uppbyggt på konsumtion – du ska köpa allt, till och med kunskap på en kurs, där du förväntas lära av experter. Men *man kan inte konsumera feminism*. Feminism är motsatsen till konsumtion: det är att vi delar med oss, tillsammans, till varandra. Vi samlar allas våra erfarenheter, och skapar en gemensam kunskap.

Det betyder också att ansvaret för feministcirkeln ligger nästan lika mycket på alla som deltar, som på dem som håller i cirkeln. Det den som håller i cirkeln ska göra är att ordna så att det praktiska runt omkring fungerar, försöka se till att alla får chans att säga nåt och att ni håller er någorlunda till ämnet för kvällen.

Den som håller i cirkeln ska alltså inte vara någon som har svaren på allt – meningen är att alla som går cirkeln tillsammans ska prata om hur vi kan få svar på sånt som kommer upp under diskussionerna.

Delegera mera

Delegera betyder att lämna över, och den som håller i cirkeln kan lämna över nästan allt till de andra deltagarna – om man är överens om det. Ju mer man delar, desto bättre. Men det är samtidigt något som måste växa fram, man kan inte kräva av deltagarna att de genast ska göra en massa. Men man kan börja med att be deltagarna ta med sig egna förslag till inledningar: artiklar, korta texter, dikter, teckningar, foton – nästan vad som helst brukar fungera.

För att man som cirkelansvarig ska få hjälp med allt praktiskt kan man efter ett tag också be deltagarna hjälpa till med att ordna fika och sånt. Men tänk på att det blir bäst om man gör det tillsammans; två och två, eller tre och tre, eller hur som helst – men

ingen ska behöva vara ensam om ansvaret för en uppgift.

Jobba anti-auktoritärt!

Inom den aktivistiska feministrörelsen brukar vi prata om att jobba *anti-auktoritärt* och *icke-hierarkiskt*. Eftersom vi ännu inte hittat enklare ord för det använder vi fortfarande de lite styltade uttrycken. Men egentligen betyder det bara att vi funderar väldigt mycket över makt.

Redan som pyttesmå barn får vi lära oss att lyda och lyssna på "överheten". Överallt och i nästan alla sammanhang får vi lära oss att lita på dem som förväntas veta mer än vi: *auktoriteter* – alltså experter, lärare, vetenskapsmän. Alltför sällan får vi lära oss att lita på oss själva. Vi får inte lära oss att *alla* faktiskt utgår från *sin* verklighetsuppfattning när de pratar – experterna, du, vi och alla andra. Och nästan aldrig får vi höra att det faktiskt är *jag* som känner till just *min* verklighet bäst.

I ett samhälle som styrs av män utgår experterna oftast från mäns synvinkel. Det syns överallt och in i minsta detalj – ett litet sånt exempel är att krockkuddar i framsätena på bilar provas ut efter en genomsnittlig mans storlek, och alltså inte passar kvinnor och barn. Vad man än tänker på finns det fullt av såna exempel.

När vi tjejer och kvinnor träffas och pratar med varann är det en annan verklighet som kommer fram. Det är då vi kan se att experternas tolkning kanske bara stämmer på vissa personer, eller på vissa sätt. Och när vi ser det, kan vi börja fundera på hur vi tror det *egentligen* är, och varför. Tillsammans kan vi träna oss att börja lita mer till vår egen upplevelse, och försöka att inte lyssna så mycket till experternas tolkningar.

I ett samhälle där alla har lärt sig att lyssna till auktoriteter, finns förstas risken att vi ganska automatiskt anpassar oss till en *rangordning*, där den som är "auktoritet" är överst och alla andra följer i en skala. Rangordningar (hierarkier) finns överallt, även bland oss feminister. Eftersom vi alla är så vana vid rangordningar måste vi alltså *träna oss* att inte fungera så hierarkiskt. Det försöker vi bland annat göra med "feministisk pedagogik".

Rundor är en del av feministisk pedagogik

Både auktoritetstänkandet och det att vi är olika som personer får till följd att det i de allra flesta sammanhang lätt blir så att några pratar mer och andra säger mindre. Det är självklart, och ibland kan man låta det vara så. Men för att alla ska kunna vara delaktiga brukar vi feminister använda oss av "rundor". Det betyder att alla i tur och ordning får säga vad hon tycker, känner och tänker, utan att någon får avbryta för att kommentera det hon säger. När man har pratat klart lämnar man ordet vidare, antingen genom att säga det eller tydligt markera det på annat sätt.

Rundor används *ofta* i den feministiska rörelsen, men man kan inte förutsätta att alla som kommer till feministcirkeln vet vad rundor är och hur de fungerar. Därför är det viktigt att på första mötet förklara det, och att ta upp det igen på andra mötet.

Då kan man förklara att syftet är att få alla att prata, men att alla självklart har rätt att välja att inte säga något under rundan. Den som inte vill säga något kan bara lämna ordet vidare.

Olika slags rundor

Det är bra att starta mötet med en "Hur mår du?"-runda. Då får alla chans att "landa" i att de befinner sig på feministcirkeln där och då. Samtidigt får man ofta veta vilket humör de andra är på just då, vilket kan göra att man undviker missförstånd och sånt.

Då och då under diskussionerna kan man också ha *ämnesrundor*. Då får alla chansen att i lugn och ro säga något om det man diskuterar. Sådana rundor blir ofta ett slags mellan-ting mellan "upplevelse"-rundor och vanliga diskussioner. Men de kan ändå vara bra – som ett sätt att starta sådana diskussioner som har svårt att komma igång, eller för att ge alla chans att prata i de fall några "tar över" diskussionen. För det är inte bara de "pratgladas" ansvar att prata mindre, utan allas ansvar att försöka se till att tiden används demokratiskt.

Rundor är ett både enkelt och bra sätt att få fler att bli aktiva i diskussionerna. Men det kan ta lite tid att vänja sig vid att använda rundor. Det är värt att satsa den tiden! I de cirklar där man använder rundor regelbundet brukar det ofta bli så att fler deltar i diskussionerna även resten av tiden. Men om man använder sig av rundor *hela tiden* finns förstås risk att man hämmar diskussionen, så det blir självklart bäst om man varvar rundor med spontanprat.

Eftersom rundorna lätt formas av den som pratar först, är det också bra att turas om att starta rundorna.

Ta pauser!

En del i det *anti-auktoritära* och *icke-hierarkiska* är också att göra andra saker än att prata tillsammans i gruppen, för då får man se fler sidor av alla. Och att variera det man gör är bra på flera sätt. Om man inte känner varandra så väl kan det bli svårt att bli en grupp bara utifrån att man diskuterar tillsammans. Då kan man satsa på att också göra andra saker, som att kanske gå på ett feministiskt föredrag nånstans, se en film tillsammans, eller göra en aktion. Men man kan också tänka på att folk lär känna varann i småpratet när man tar paus, och i mötet runt en praktisk sak man ska fixa tillsammans. Så glöm inte pausandet!

Dramaövningar och lekar

Ett annat sätt att skapa gruppkänsla är att använda dramaövningar och lekar. Man kan till exempel i början av cirkeln använda en övning där man delar upp sig i grupper om två - tre tjejer/kvinnor och så ska alla på ganska kort tid hitta tre saker de har gemensamt *utöver* feminismen – vad som helst; att cykla, vara nyfiken, ha färgat hår, tycka om regn, ha vuxit upp i samma område, gilla samma musik, eller vad man kan komma på. Sen redovisar varje grupp kort till alla andra vilka gemensamma saker man hittade. Och sen byter man grupper och gör likadant en gång till.

Det är lättare att "grupper ihop sig" i cirkeln om man tidigt vet något mer om varann än det som kommer upp på feminismdiskussionerna.

Vad får man berätta vidare om?

På en feministcirkel pratar man om en massa saker och en del kan bli ganska personligt, sånt som man inte pratar med vem som helst om. Därför är det viktigt att redan på första mötet göra upp om vad som gäller för det som sägs på cirkeln. Vad får man berätta vidare till andra, och vad bör stanna inom gruppen?

Det är också viktigt att betona att alla måste ta ansvar för hur mycket de vill lämna ut av sig själva. Särskilt när ni diskuterar mer personligt, är det viktigt att ge varandra tid att formulera sig, så att alla upplever att man hinner känna efter var man har sina gränser. Det är inte meningen att någon ska gå hem och känna att hon "sagt för mycket". Systerskap betyder också att försöka ha förståelse för andra tjejers/kvinnors val även när man inte tycker lika, och respekt är förstås

helt nödvändigt för att vi ska vilja/våga/kunna dela med oss av vad vi upplevt och varit med om – alltså, våra erfarenheter – till varann.

Testa bildrundor?

Ibland kan man behöva något som får igång en att prata, som kan inspirera en. Eller kanske man bara vill variera sina rundor. Hur som helst kan det vara kul att göra exempelvis utvärderingen till en *bildrunda*.

Välj helt enkelt en massa bilder; som kan tänkas symbolisera olika saker, bilder ni tycker om, som ni tycker säger er något särskilt, eller vad som helst. Klipp ut bilderna och klistra upp dem på A4-papper. Lägg ut alla bilderna (det är lagom med kanske 20 bilder) på golvet eller ett bord och låt deltagarna välja den bild de tycker passar till det de vill säga om hur de känner. *Obs! Det bör vara okey att flera väljer samma bild eller att någon väljer flera bilder!* Vartefter rundan går visar den som pratar upp "sin" bild och berättar utifrån den.

Kostnad

Oftast har vi i Kvinnofronten *inte* tagit betalt för feministcirkeln. Ibland har vi tagit ut en materialkostnad på 50-100 kronor. Om ni till exempel beställer handboken om *Feministiskt självförsvar* – för att ha som grundbok i cirkeln – måste ni ju få in den kostnaden på något sätt. Men tänk på att de tjejer och kvinnor som vill gå feministcirkel oftast är fattiga!

En möjlighet är att kontakta något studieförbund, som ABF. Man brukar inte få särskilt mycket i bidrag, och man måste följa deras regler om närvaro och sånt, men bidraget kan ibland i alla fall täcka kostnaden för böcker.

Boktips och diskussionsfrågor

Vid texten om varje möte här i feministcirkelmallen har vi lagt in förslag till diskussionsfrågor och diverse boktips. Använd det ni vill hur ni vill!

Diskussionsfrågor är bra att ha på flera sätt. Om gruppen är "svårstartad" i diskuterandet kan man använda rundor på diskussionsfrågorna. Om gruppen är "prutig" och alltför ofta eller mycket kommer från ämnet (även om en del bredvidsnack ju bara är bra), kan man återföra gruppen till det "fokuserade samtalet" genom att återknyta till diskussionsfrågorna.

Utvärdera!

Innan cirkeln tar slut är det smart att utvärdera. Både muntligt och på papper. Ett förslag till utvärdering av feministcirkeln finns i slutet av detta häfte.

Skicka GÄRNA in en sammanfattning av utvärderingarna från er cirkel till Kvinnofronten centralt. Då kan vi göra så att framtida feministcirkel blir ännu bättre...

Festa!

Ett annat bra tips är att avsluta feministcirkeln med en eller annan sorts fest! Det kan vara allt från extra mysig fika till något superfestigt man gör tillsammans.

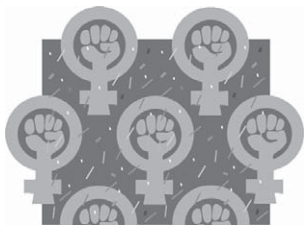

...dags att sätta igång?

feminist- cirkel

👉 Våren 2007

vecka 4	Måndag 22 januari	Presentation +
Nutida feministhistoria:
Kvinnofronten inom kvinnorörelsen.
vecka 6	Tisdag 6 februari	Man föds inte till kvinna, man blir det
<i>Bredvidläsning: Kvinnofrontens handbok om Feministiskt självförsvar, om kvinnohatskulturen, sidan 54-58, samt om obektifiering, sidan 64-65.</i>
vecka 8	Onsdag 21 februari	Pornografi & sexualiserat våld
<i>Bredvidläsning: Brev från en krigszon-broschyren & handboken Feministiskt självförsvar, sidorna 37-41, 54-65 eller vad som helst i kapitlet "Kunskap om mäns våld mot kvinnor" (sidorna 27 - 81)</i>
vecka 10	Måndag 5 mars	Kvinnor & arbete
<i>Bredvidläsning: 6 timmars arbetsdag-broschyren
Artikeln "Nu är det fan i mig dags för 6 timmars arbetsdag!" ur Kvinnofrontens nyhetsbrev 4/2004 (finns även på Kvinnofrontens hemsida).</i>
vecka 12	Tisdag 20 mars	Härskartekniker & motstrategier
<i>Bredvidläsning: handboken Feministiskt självförsvar, sidorna 75-77 + 116-117</i>
vecka 14	Onsdag 4 april	Systerskap
<i>Bredvidläsning: handboken Feministiskt självförsvar, sidorna 147-155</i>
vecka 16	Torsdag 19 april	Utvärdering:
<i>Hur går vi vidare?
Om sommarläger och Kvinnofrontens organisation.</i>

KVINNOFRONTEN

Box 2007, 128 21 Skarpnäck
e-post: kvinnofronten@sverige.nu
Postgiro: 5 56 23 - 3
hemsida:
www.kvinnofronten.nu

Exempel på deltagarlista att skicka runt vid första möte

Feministcirkel våren 2007

deltagarlista.

Namn & vanlig adress & telefonnummer + e-postadress

Möte 1.

kvinnofronten, kvinnorörelsen & kvinnohistoria

Samling med fika 18.00
Feministcirkeln startar 18.15
och slutar cirka 20.30
Servera gärna fika
till självkostnadspris.

Upplägg

- **Allmän presentation:**
Starta med en runda där alla säger sitt namn och lite annat de själva vill säga.
- **Berätta om upplägget av detta första möte.**
Berätta sen om ert förslag till upplägg för hela feministcirkeln.
Berätta om feministisk pedagogik och om att arbeta med rundor. (Ta gärna stöd av texten på sidan 6-7.) Ta upp att alla har gemensamt ansvar för feministcirkeln. Prata om tystnadslöfte.
- **Runda:**
 - Hur hamnade du här?
 - Vad vill du helst diskutera under cirkeln?
 - Vill du hålla inledning/berätta om någonting?
- **Feministisk historia:**
Om ni vill kan någon av er som ordnar cirkeln berätta om Kvinnofronten inom kvinnorörelsen utifrån texten på nästa sida.
- **Allmän diskussion.**
Här kan ni använda er av diskussionsfrågorna här nedanför om ni vill.
(Är ni många kan det vara bra att dela upp er i smågrupper.)
- **Avrundning:**
Ta ett gemensamt beslut om cirkelupplägget.
Prata om vad nästa möte ska handla om och fråga om några vill ta med sig texter, bilder, dikter eller vad som helst inför inledningen då.
- **Avslutning:**
Bildupplevelserunda (se sidan 4).

Diskussionsfrågor:

- Känner du igen dig i att du inte fått lära dig om kvinnors historia – i skolan & i samhället i stort?
- Vad var det första du reagerade på av förtryck mot tjejer & kvinnor?
- Vad var det första du hörde om av feministisk kamp?
- Vad tänker du om teorin om den politiska "ketchupeffekten" – är det dags för en växande feministisk kamp nu?

kvinnofronten, kvinnorörelsen & kvinnohistoria

Inledning

Gör gärna en egen inledning om ni vill! Men vill ni, kan ni exempelvis läsa högt ur texten som följer här nedanför, så kort eller långt ni tycker passar. Eller plocka bitar ur den (eller från böckerna vi tipsar om) och berätta om den del av historien som ni vill. Vår sammanställning är på inget sätt heltäckande, så lägg gärna till sånt som inte finns med i vår genomgång om ni vill, men försök att ge något av en helhetsbild (ett helhetsintryck) av utvecklingen.

Kvinnofronten i den nutida kvinnorörelsen.

Först en tillbakablick till förra sekelskiftet:

Runt förra sekelskiftet, alltså för hundra år sedan, pågick *rösträttsrörelsen*. Fram till början av 1900-talet fanns det två förutsättningar för att du skulle få rösta: för det första måste du vara tillräckligt *rik*, och för det andra måste du vara *man*. Demokrati fanns inte i den mening vi menar idag, även om de flesta av de rika män som hade rätt att rösta säkert tyckte att de var väldigt demokratiska *mot varandra* – att demokratiska rättigheter även skulle kunna gälla fattiga män, eller kvinnor (rika som fattiga), fanns helt enkelt inte med i deras världsbild.

Arbetarrörelsen krävde då att *alla* män skulle få rösta – oavsett inkomst och förmögenhet. De kallade det en kamp för "allmän" rösträtt, men det var alltså i ordets ursprungsbetydelse = något som skulle gälla *alla män* – inte kvinnor. Att arbetarrörelsen inte skulle kräva rösträtt för kvinnorna motiverade arbetarmännen bland annat med att det inte var "läge" för det just då – det var taktiskt smartare att börja med att kräva rösträtt för män, så kunde kvinnorna kanske få rösträtt senare, när den "allmänna" rösträtten var genomförd.

Borgarkvinnor krävde "kvinnlig" rösträtt, och med det menade de en rösträtt för rika kvinnor, det vill säga på samma villkor som rösträtten fungerade för män då – att även arbetarkvinnor skulle få rösta var inte aktuellt hos dem heller.

Mitt emellan rösträttsrörelserna stod alltså arbetarkvinnorna. En del valde att gå med arbetarmännen i kraven på "allmän" rösträtt, en del valde att gå med borgarkvinnorna i kraven på rösträtt för kvinnor med pengar. Vad arbetarkvinnorna än valde var det i hopp om att det så småningom skulle kunna ge även dem rösträtt, men det fanns ingen organisation som utgick från deras behov och rättigheter.

Rösträttskampen kan symbolisera det stora och ständigt återkommande problemet för "vanliga" kvinnor – att man kommer i kläm mellan "sina" män och borgarkvinnor. Vi tvingas till ett omöjligt val mellan klass = i betydelsen arbetarmäns rättigheter, och kön = i betydelsen borgarkvinnors rättigheter.

Den här tiden, början av 1900-talet, var en upprorisk tid i Sveriges historia. Många människor var fattiga, svält och utsattes för grovt förtryck av både staten och privata makthavare. Och mitt i

allt detta de utsattes för, kunde de höra om andra människor som gjorde uppror runt om i världen, både utifrån klass och kön. Under första världskriget infördes ransoneringar av mat i Sverige, i slutet av kriget infördes även ransonering på något så grundläggande som bröd. Svälten fick det att koka bland folk, och det förekom flera så kallade "bröduppror" och "hungerkravaller", då framför allt fattiga kvinnor helt enkelt stormade livsmedelsaffärer och stal mat till sina barn. Det var oftast inte organiserade uppror, utan kvinnor som inte stod ut längre. Men upproren blev allt fler, runt hela landet.

Den här upproriska stämningen får vi oftast inte läsa om på historiektionerna i skolan. Där framställs det vanligtvis som att allmän rösträtt, 8 timmars arbetsdag och andra "reformer" skulle vara något som makthavare bara kommer på att de plötsligt ska ge till folk. Det framställs inte som att det är något makthavare oftast genomför just för att de egentligen inte har något val – för att de inser att om de inte ger folk något kommer folk att ta makten själva. När man läser om alla uppror, kravaller och strejker som förekom under 1900-talets början, och inser hur inspirerade folk måste varit av ryska revolutionen 1917 – att arbetare tog makten! – blir det väldigt mycket mer begripligt att det "råkade" bli så att det "kom" så många reformer vid den här tiden.

Men det är inte bara bröduppror som är osynliggjorda i den manliga/borgerliga historieskrivning som möter oss i skolan. Rösträttsrörelsen – framför allt de engelska suffragetterna – framställs gärna som ett gäng lite halvtokiga kvinnor som kämpade för rösträtt. De flesta av oss har aldrig hört talas om att de kvinnor som kämpade för kvinnlig rösträtt – både i Sverige och i övriga världen – också kämpade mot mäns sexualiserade våld, exempelvis prostitution, på samma sätt som vi i Kvinnofronten gör idag. Kampen rörde alltså så mycket mer än rösträtt, det handlade om kvinnors vardag på alla sätt.

På samma sätt som med rösträttsrörelsen och sexualfrågorna, osynliggör skolans historieskrivning massor av saker. Men det är inte det värsta. Genom att skolans historieskrivning dels osynliggör att kampen handlar om många olika saker, och dels får det att låta som om allt som genomförs av reformer bara är en slump, så lär vi oss inte att ställa frågor. Om vi istället lärt oss att *kampen förts i ett sammanhang*, och att *allt folk uppnått har man uppnått genom kamp*, då kanske vi skulle börja fråga oss mer om vad som hände sen. Vad hände exempelvis när rösträtt för kvinnor genomförts? En väldig massa kvinnor från flera olika samhällsklasser kämpade i årtal *bland annat* för något så stort som rösträtt – var det verkligen så att de bara la av med kampen sen då de uppnådde just den del som handlade om rösträtt?

Nej, i själva verket fortsatte de förstås kämpa. En del av dem fortsatte att jobba för att *utveckla* rösträtten, bland annat i kombination med att gifta kvinnor blev myndiga – och därmed kunde *använda* rösträtten! De diskuterade att kvinnor nu blev *medborgare*, att de inte längre bara var tillhöriga män. Några bildade Medborgarskolan Fogelsta, där något så unikt hände, som att kvinnor från alla samhällsklasser samlades, hade kurser och diskuterade hur de skulle använda sitt medborgarskap. De gav ut tidningen "*Tidevarvet*" och arbetade på gården, där de även blev de första i Sverige som skrev om att framtiden fanns i ekologisk odling. Sexualfrågorna drevs också vidare i kamp mot prostitution och för rätt till abort och preventivmedel.

Slutsatser

Slutsatserna vi kan dra av historien är flera. En viktig slutsats är att se sammanhang och avslöja den manliga/borgerliga historieskrivningen. En annan är att se att det alltid funnits kamp, och att det är det som lett utvecklingen framåt. Och en tredje är att se att samma konflikt ständigt återskapas: arbetarkvinnor mellan vänstermän och borgarkvinnor, lesbiska mellan heterosexuella kvinnor och bögar, invandrade kvinnor mellan infödda svenska kvinnor och invandarmän, och så vidare. Därför är det så viktigt att se till alla maktstrukturer, alla olika förtryck.

1970-tal:

Här tar vi raskt skutt till 1970-talet. Det var en radikal stämning som genomsyrade samhället. Under 1960-talet hade fler och fler kvinnor startat debatter om kvinnors villkor i samhället på massor av områden. Fler och fler engagerade sig nu i kvinnorörelsen, och kvinnor drev igenom massor av saker

som gynnar kvinnor. Innan dess hade en gift kvinna inte rätt till en egen ekonomi, men nu infördes särbeskattning, alltså att kvinnors lön inte räknades som tilläggsinkomst på mannens lön, utan en kvinna betalade sin egen skatt på sin egen inkomst. Deltidsarbetande (som så många kvinnor var) hade inte rätt till sjukersättning, pension och så vidare på samma sätt som heltidsarbetande, men det infördes nu. Homosexualitet upphörde att klassas som sjukdom av Socialstyrelsen. Rätt till abort och smärtlindring vid förlossning infördes. Dagens byggdes ut.

Samtidigt försökte patriarkatet slå tillbaka. Hårt. Nästan alla lagliga hinder mot pornografi togs bort 1971 – till och med barnporr blev lagligt, fast remissinstanserna varnat för att ta bort alla gränser (inklusive när det gällde barn), och särskilt kvinnor motsatte sig det. Porrprofitörerna och hela den industrin växte enormt, och pornografi blev – från att ha varit något män gick till särskilda butiker för att hitta – en vardagssak. Fler och fler kvinnor och barn utnyttjades i pornografiframställning.

I mitten av 1970-talet lade myndigheterna fram en sexualbrottsutredning, som i stort sett föreslog att män skulle ha fri tillgång till kvinnor och barn att utnyttja sexuellt: våldtäkt var oftast kvinnans egen fel, hon hade lockat honom, och de flesta kvinnor tar dessutom inte skada av våldtäkt, så i de få fall män borde dömas skulle det oftast kallas sexuellt tvång; hallickverksamhet borde legaliseras då hallicken var kvinnans "man"; incest skulle vara lagligt efter barnets 18-årsdag – om den var heterosexuell; barn tog över huvud taget inte särskilt mycket skada av "sexuella upplevelser" med vuxna och åldersgränsen för "sexuellt umgänge" med barn skulle sänkas – och så vidare. I enlighet med denna syn på sexuellt våld skulle straffen för det som trots allt bedömdes som sexualbrott ofta vara böter, och de flesta brotten – även övergreppen mot barn – skulle avskrivas efter sex månader.

Men nu hände något helt unikt i svensk historia. Politiskt aktiva kvinnor gick (med undantag för högerkvinnorna) samman över partigränserna och samarbetade med de utomparlamentariska kvinnoorganisationerna. Alla engagerade kvinnor gick helt enkelt ihop och vägrade att över huvud taget acceptera något av denna utredning – gemensamt krävde kvinnor i Sverige en helt ny utredning. Eftersom den gamla utredningen bestått av 8 män, krävde de/vi också att den nya utredningen skulle bestå av hälften kvinnor. Och så blev det! (Det här är ju nutidshistoria, så flera av de äldre medlemmarna i Kvinnofronten var med om den här kampen. Har du chansen så fråga dem mera!)

Det positiva som växte ur denna kamp var också att kvinnor som utnyttjats sexuellt som barn, kvinnor som misshandlats och våldtagits, nu började träffas och berätta för varandra vad vi varit med om. Medvetenheten om mäns sexualiserades våld växte. De första kvinnojourerna startades.

Att en radikal stämning genomsyrade samhället kunde också ses i kulturen. Kvinnokulturhus startades, och det fanns ett nära samarbete mellan feministiska aktivister och kulturfeminister och mediafeminister. Exempelvis spelades pjäsen "Jösses, flickor" på Stadsteatern en kväll i Stockholm då ingen fick betalt – alla inkomster gick till de strejkande städerskorna på Asab i Norrbotten. Också i arbetet mot pornografi fanns ett samarbete mellan aktivister och kulturarbetare.

I slutet av 1970-talet bildades Kvinnofronten. Bakgrunden var att Grupp 8, som i början av 1970-talet varit mycket aktivt mot pornografi, nu inte deltog i det samarbete mot pornografi som flera andra kvinnogrupper, enskilda kvinnor och kulturfeminister hade, och de skrev i sin tidning att prostituerade var "konsekventa" i sitt krävande av pengar för sex, till skillnad från gifta kvinnor som "bara" fick del i hemmet. Konsum avslag motioner om att sluta sälja porr med motiveringen att inte ens Grupp 8 var emot porr. Medlemmar krävde att Grupp 8 skulle ta uttalat avstånd från pornografi och prostitution, men så blev det inte. Några enstaka kvinnor som var medlemmar i en vänstergrupp gick ur Grupp 8 (med ett utbrytningsdokument) och de inbjöd alla intresserade att komma på möten för att diskutera hur man kunde driva kvinnokamp. Eftersom många av Grupp 8:s medlemmar var kritiska till organisationens utveckling, blev det redan från starten många som kom på mötena. Ur dessa möten bildades så småningom Kvinnofronten. Tack vare att vi bildades på detta sätt förtalades Kvinnofronten också i många år efteråt för att vi i själva verket skulle vara anknutna till denna vänstergrupp, vilket alltså inte var sant. Tvärtom var de allra flesta medlemmar redan från början kvinnor som tröttnat på de traditionella partiernas ointresse för (eller direkt motarbetande av) det som gällde kvinnor.

Kvinnofronten växte snabbt och var redan från starten en riksorganisation med lokalgrupper på

olika ställen i Sverige. Vi drev krav på 6 timmars arbetsdag med 8 timmars lön, mot pornografi, för bra och gratis dagis till alla barn och mycket annat. Vi gjorde utställningar och demonstrerade, det mesta arbetet gjordes lokalt. Vi reste också på sommarläger till vår systerorganisation i Norge och samarbetade med många andra kvinnoorganisationer runt om i landet. Och vi startade en tidning, som också hette Kvinnofronten.

Viktiga saker som infördes var alltså: *särbeskattning. förbud mot könsdiskriminering på statliga arbetsplatser. rätt till abort. rätt till smärtlindring vid förlossning. barns rätt till dagis. deltidsarbetandes sociala rättigheter. homosexualitet inte längre klassat som sjukdom av Socialstyrelsen.*

Slutsatser 1970-tal:

Radikalitet genomsyrade samhället. Arbetarkvinnors kamp var sammanlänkad med intellektuella feministers. Kvinnokulturen uppvärderades.

1980-tal:

När de som skriver historien pratar om kvinnorörelsens första, andra och tredje våg, vet de inte vad de pratar om. 1980-talet, som brukar vara helt osynligt i den historieskrivningen, var den period då feminismen var som störst i Sverige. Men den var störst på så sätt att de feministiska organisationerna växte sig som störst och gjorde som mest. I media däremot blev det tystare om feminismen. Därför vet inte de som sitter på universiteten och skriver historia vad som faktiskt hände.

Under 1970-talet hade kvinnor som själva varit utsatta för sexuella övergrepp börjat träffas. Nu växte kvinnojourer upp som svampar ur jorden och stödgrupper mot incest bildades. Kampen ledde till att kvinnomisshandel gjordes till allmänt brott 1982. Fram tills dess hade mannen kunnat misshandla bäst han ville, så länge han kunde hindra kvinnan själv från att driva det till åtal. Men från och med 1982 blev det ett allmänt brott, och mannen kan alltså inte längre slippa undan bara genom att skrämma kvinnan.

Kvinnohus och kvinnokaféer startades. Folkaktionen mot Pornografi (FmP) bildades och hade snabbt över hundra organisationer som medlemsorganisationer, många enskilda medlemmar och flera lokalgrupper runt om i landet. Kvinnofronten gjorde ett diabildföredrag om pornografi och det togs över av FmP, som gjorde kopior av det (med hjälp av RFSU, som på den tiden var negativa till pornografi) och reste runt med det till massor av möten, kvinnoorganisationer, fackförbund, fängelser, skolor – överallt. Debatten om pornografi fördes på fikaten på jobbet, hemma, i skolan – överallt.

Kvinnofronten hade flera lokalgrupper runt om i landet och en egen tidning. Vi gjorde massor av aktioner: vi ordnade porrbål utanför porrprofitören Leif Hagens butik, vi kastade porrtidningar i riksdagen med flygblad om att riksdagsledamöterna skulle agera mot pornografi, vi kastade leksakspengar på "börsvalparna" i Börshuset och uppmanade dem att leka med leksakspengarna och låta de riktiga miljonerna gå till 6 timmars arbetsdag åt alla, vi ordnade gatuteater om våld mot kvinnor, och en hel del annat. Vi vaknade till och fick en lesbisk medvetenhet, och gick från att ha varit en heteroinriktad organisation med många lesbiska i garderoben, till att bli en organisation för både lesbiska, heterosexuella och bisexuella kvinnor.

Feminismen var kanske som störst i modern tid, men media var oftast tyst om vad vi gjorde – med undantag för någon enstaka uppseendeväckande aktion. Mediafeministerna tystnade och svek sina aktivistsystrar, ett näst intill totalt osynliggörande av feministisk aktivism i media bredde ut sig.

Samtidigt hårdnade villkoren för kvinnor på arbetsmarknaden och sociala nedskärningar blev vardag, vilket förstas drabbade arbetarkvinnor hårdast, och Kvinnofrontens medlemmar har alltid mest varit "vanliga" kvinnor (– "arbetarkvinnor" kan kännas som ett historiskt uttryck, men det är i samhällets fattigare skikt, med många unga tjejer, ensamstående mammor och fattiga pensionärer som de flesta av Kvinnofrontens medlemmar funnits hittills). Individuell lönesättning tog över kollektivavtalen och löneskillnaderna mellan kvinnor och män växte.

En borgerlig "satsa på dig själv"-propaganda genomsyrade det offentliga rummet och media. Och om feministisk aktivism var det som sagt tyst.

Viktiga saker som infördes under 1980-talet var alltså: *förbud mot spridning av barnpornografi, förbud mot våldsporr, förbättrad våldtäktslagstiftning, kvinnomisshandel faller under allmänt åtal, förbud mot diskriminering av homosexuella.*

Slutsatser 1980-tal:

Sociala nedskärningar genomfördes till borgerlig satsa-på-dig-själ-proaganda. Feministisk aktivism osynliggjordes i media. Men kvinnorörelsen växte, inte minst medvetenheten om, och kampen mot, mäns sexualiserade våld.

1990-tal:

Kvinnojourrörelsen växte och var drivande när det gäller kunskapsutveckling om mäns sexualiserade våld, de ordnade bland annat ett flertal stora internationella konferenser, öppna för allmänheten. Kvinnofronten var drivande i Folkaktionen mot Pornografi, och Kvinnofronten, FmP och ROKS (Riksorganisationen för Kvinnojourer och Tjejourer i Sverige) samarbetade i arbetet mot pornografi. Kvinnofronten gick tillbaka i antal medlemmar, nya intresserade gick till FmP, men de som var aktiva i Kvinnofronten var *väldigt* aktiva, framför allt i arbetet mot sexualiserat våld. Vi ordnade många aktioner; för rätten till abort (abortmotståndarna organiserar sig), ljusaktioner mot kvinnomisshandel, demonstrationer.

Motståndet mot pornomotståndare blev hårdare i samhället, och de som syntes och hördes i media var inte längre aktivister, utan mest "mediefeminister". Klyvningen av "kvinnorörelsen" blev tydligare: en aktivistisk del och en massmedial. Feministiskt självförsvar, som växte fram under 1980-talet fick ett uppsving, tyvärr delvis som en följd av satsa-på-dig-självtänkandet, och därmed inte alltid i verklig *feministisk* mening. Satsa-på-dig-självtänkandet – borgerlig individualisering – hade lyckas. Tre tydliga trender syntes: **Ökad kommersialisering** = *allt kan/bör/ska konsumeras. Förtingligande/objektivering* = *osynliggörande av makt (ting har inga maktrelationer). Individualisering* = *osynliggörande av sammanhang.*

Kvinnoforskningen växte, inte minst vad gällde mäns sexualiserade våld mot kvinnor. Staten började lyssna på feministiska kunskaper om sexualiserat våld. Flera nya lagar som gynnar kvinnor stiftades. Samtidigt pågick en parallell utveckling: mansrättsrörelsen gick framåt, och påverkade införandet av flera lagar som skadar kvinnor, exempelvis konstruerandet av teorin om "umgängessabotage" i vårdnad, boende, umgänge-lagstiftningen.

Sexualiseringen av det offentliga rummet ökade.

Viktiga saker som infördes var alltså: *partnerskapslagen (ett steg på väg mot jämlikhet mellan homo-, hetero- och bisexuella), förbud mot könsstympning, kvinnofridslagen, kriminalisering av prostitutionsköp.* Samtidigt kom flera viktiga bakslag: *lagen om umgängessabotage, att individuell lönesättning blev norm på arbetsmarknaden, EU:s anti-offentliga-sektorn-politik slog igenom allt mer i Sverige.*

Slutsatser 1990-tal:

Den aktivistiska kvinnorörelsens kunskaper plockades upp av forskare och stat. Aktivistisk tillbakagång. Splittring mellan arbetarkvinnor och intellektuella mediefeminister. Borgerlig individualism-kommersialisering-förtingligande genomsyrade samhället allt mer.

2000-tal: **det är vi som skapar historia**

Trots alla framsteg som vi sett i nutidshistorien är det mesta i grunden likadant: kvinnor slits fortfarande mellan arbete & barn, och är mer dubbelarbetande än någonsin. Nedskärningarna inom vård och omsorg, skola/dagis med mera har hivat in ännu mer samhälleligt arbete i kärnfamiljen, läs: till kvinnorna. Sexualiseringen av det offentliga rummet förtingligar tjejer och kvinnor mer än någonsin, samtidigt som enskilda kvinnor släpps in inom allt fler områden som tidigare varit förbehållna män, allt från fotbollsklubbar till styrelserum.

Feministiskt självförsvar har fått ett uppsving. Många unga tjejer reagerar mot kvinnoförtryck,

samtidigt som mediemotståndet mot feminism växer, även i tv.

Många tjejer & kvinnor organiserar sig mindre i traditionella kvinnoorganisationer och mer i tillfälliga feministiska nätverk (vilket innebär en större sårbarhet, eftersom nätverket ofta faller när några aktiva medlemmar faller ifrån). Några feminister i politiska partier tillsammans med några mediefeminister satsar på att starta ett feministiskt parti, men lyckas inte komma in i riksdagen. Kvinnofronten får en tillfällig nytändning med nya stadgar och nytt engagemang, satsar på nyhetsbrev och hemsida. Samtidigt sjunker medlemsantalet och det organisatoriska arbetet blir mer tungrott. Många av Kvinnofrontens medlemmar är just vi tjejer och kvinnor som drabbats värst av det hårdnande samhällsklimatet: med nedskärningarna inom vård och omsorg, förlusten av arbete inom offentlig sektor, minskad a-kassa, individuell lönesättning, sämre barnomsorg. Förutom att vi förstås som alla andra utsätts genom ökat sexualiserat våld och pornofieringen av det offentliga rummet.

Idag finns det bland många tjejer och kvinnor i samhället en vilja till feministisk kamp, men det finns också – allmänt i samhället – ett starkare motstånd mot feminism än på länge.

Så vad ska hända sen?

Slutsatser 2000-tal:

Man kan se negativt på vad utvecklingen ska leda till om man ser till alla bakslag som skett under senare år. Samtidigt kan man se det som att bakslag kommer nästan alltid som en följd av motstånd mot den kamp som förs.

Så vill man se det positivt kan man tänka på att alla uppsving i kamp har kommit efter att det varit en svår tid. Tänk på 1950-talets antifeministiska klimat med hyllningar av den amerikanska idyllen inklusive hemmafruideal – sen kom 1960- och 70-talens starka och häftiga politiska kampuppsving. Det börjar bli risk för en ketchupeffekt även nu...

Och det är vi som skapar historien.

läs mera...

- ★ Frida Stéenhoff: *Hvarför skola kvinnorna vänta?* Föredrag om den kvinnliga rösträtten hållet i Stockholm 23 november 1905 – finns på internet: www.ub.gu.se/kvinn/rostratt/pdf/hvarfor.pdf
- ★ *Kvinnors kamp för rösträtt* – hemsida hos Kvinnovetenskapliga samlingsarna vid Göteborgs universitet – finns på internet: www.ub.gu.se/kvinn/portaler/rostratt/index.xml
- ★ Lotta Forssman/Marianne Paas: *"De få vara tacksamma att vi ge dem arbete."* En bok om arbetarkvinnornas kamp i Sverige, PANoriginal, Norstedts 1976
- ★ Kjersti Ericsson: *Søstre, kamerater!* Oktober Forlag, Norge 1987
- ★ Red. ROKS: *Hur mår du kvinna.* Hur mäns sexuella våld påverkar kvinnors hälsa. Konferensrapport, ROKS 1995
- ★ Agneta Stark: *Rent ekonomiskt? Om kvinnor och män, siffror och pengar.* Bokförlaget Eva Bonniers 1991
- ★ Johan Ehrenberg: *Pengar, makt och alla vi andra, ETC* 1994
- ★ Gunilla Thorgren: *Grupp 8 & jag*, Norstedts 2003
- ★ Fanny Ambjörnsson, Siri Ambjörnsson, Emma Janke, Maria Jönsson & Erika Sörensson: *Uppror pågår. Feminister i tre generationer*, Alfabeta 1999

vad är en "kvinna"?

Samling med fika 18.00
Feministcirkeln startar 18.15
och slutar cirka 20.30
Servera gärna fika
till självkostnadspris.

Läsning inför mötet

X *Kvinnofrontens handbok om "feministiskt självförsvar", om kvinnohatskulturen, sidan 54-58, samt om obektifiering, sidan 64-65.*

Upplägg

Det kan vara bra om man gjort en plan för hur lång tid de olika delarna av mötet kan ta. Då kan man kolla vartefter att man hinna med allt. Men självklart ska det bara vara ungefärliga hålltider och inget man måste följa precist!

- 18.15 **Först:**
Kvällens mötestidsplan. Berätta gärna *igen* om hur rundorna fungerar, för det kan ta lite tid att lära sig för den som är ovan.
- 18.30 *Hur mår du idag*-runda med presentation (det kan vara svårt att komma ihåg allas namn i början, så det kan vara bra att börja flera möten med att alla säger sitt namn på *Hur mår du*-rundan).
- 18.45 **Inledning:**
Kolla vilka som har tagit med sig något att berätta. Planera in ordningen på det. Kör allt som inledningsvis ska sägas och visas. Om ni vill kan någon av er prata utifrån inledningstexten på nästa sida.
- 19.00 **Diskussion.**
Här kan ni använda er av diskussionsfrågorna här nedanför om ni vill.
(Är ni många kan det vara bra att dela upp er i smågrupper, och då återsamlas minst en kvart innan ni ska avsluta.)
- 20.15 **Avrundning.** Genomgång inför nästa möte, fråga om några vill ta med sig texter, bilder, dikter eller vad som helst inför inledningen då.
Avslutningsrunda (eventuellt med bilder).

Diskussionsfrågor:

- 👉 Hur ser en "kvinna" ut – vad ÄR en "kvinna"? Vad är "okvinnligt"?
- 👉 Vilka barnböcker läste du när du var liten som handlade om starka, driftiga tjejer?
- 👉 Stämmer det att kvinnoföraktet blivit så normalt i vardagen att det inte syns? Ge exempel!
- 👉 Ser du några likheter respektive skillnader mellan "symbolerna" slöja/stringtrosa?
- 👉 Har du några knep för att peppa dig själv och ditt självförtroende?
- 👉 Vad skulle du vilja se på TV, läsa om i tidningarna, om du fick bestämma helt själv?
- 👉 Hur kan man jobba mot det ideologiska förtrycket – själv och/eller med andra tjejer/kvinnor?

vad är en "kvinna"?

Inledning

Gör gärna en egen inledning. Men vill ni kan ni exempelvis läsa högt ur texten som följer här nedanför, så kort eller långt ni tycker passar.

Ideologiskt förtryck

Om någon är förtryckt, då borde det väl bara vara att göra uppror och ändra på det? Så vad är det som gör att ett förtryck lever vidare? Hur lär vi oss reglerna för vad som förväntas av en "kvinna" respektive en "man"?

Det som gör att vi alla inte genast genomskådar olika förtryck i samhället, och gör uppror emot dem, är att det finns en *ideologi* omkring förtrycket – en *ideologisk överbyggnad*, säger en del – vilket alltså helt enkelt är en *samling av idéer*, som säger till alla människor i samhället att det är så här det ska vara – till exempel att uppdelningen mellan könen är något *naturligt* och *självklart*, att kvinnor ska vara vackra medan män ska bestämma och så vidare, att det bara är så. Därför brukar vi prata om det "ideologiska förtrycket".

Det räcker förstås inte med att makthavare bara säga att saker ska vara på ett visst sätt för att folk ska gå med på det. Det handlar också om att hindra folk från att se något annat, till exempel genom att "snuttifiera" allt, så att vi inte ser *samband* och kan dra slutsatser. Och de kan till och med påstå att det vi ser inte finns, att allt handlar om något annat.

*Om alla kvinnor tänker på att vara vackra och köpa rätt antirynkräm, så tänker vi inte på att göra uppror mot kvinnoförtrycket – vi har **internaliserat** förtrycket, alltså att jag tagit in den kvinnosynen som något så självklart, att det blivit en del av mitt eget tänkande, min upplevelse och mina känslor.*

Genomskåda könsmaktsideologin

För att vi alla kunna motverka förtrycket är något av det första vi måste göra alltså att försöka genomskåda det här ideologiska förtrycket, i alla sammanhang. Det mest självklara sättet att göra det är förstås att försöka *analysera allt som finns omkring oss*, och peppa oss själva och varandra att genomskåda ideologin.

Pornografin är ett tydligt exempel på något som är väldigt normaliserat i vårt samhälle. En journalist skrev för några år sedan en artikel om hur hon själv insåg det när hon var på en journalistkonferens i Nepal. Hon hade tagit med sig filmen *Jalla, Jalla!* för att visa något aktuellt från Sverige idag – det var en film hon själv gillade mycket. När hon satt där på visningen för journalistkollegorna från övriga världen fick hon en chock, när hon insåg att hon helt glömt bort scenerna som utspelade sig i porrbutikerna och alla porranspelningar filmen igenom. En efter en reste sig hennes kollegor, främst kvinnorna, och gick därifrån. Hon kunde inte sova på natten, och skrev om vilken chock det blev för henne att inse att hon normaliserat porren så mycket att hon helt enkelt glömt bort att den fanns där. Kvinnoförtryck som underhållning. Den amerikanska feministen och författaren Andrea Dworkin har skrivit om att pornografin kan säga oss något om kvinnans ställning i samhället: "När

din våldtäkt är underhållning, är din värdelöshet fullkomlig."

Ideologin finns också i språket, där man pratar om idrott respektive *damidrott*, om politiska partier och *kvinnoförbund*. Kvinnofrontens skriver i handboken om *feministiskt självförsvar*:

"Kvinnor får finna sig i att kallas brandman och ombudsman, eller få ordet "kvinnlig" tillagt framför musiker eller författare (alternativt får de femininformen "inna" pålagt som i författarinna), men när allt fler män börjar arbeta som sjuksköterskor börjar det ställas krav på att yrkestiteln ska bytas mot något könsneutralt.

Kvinnan är motsatsen till människan."

I handboken finns fler exempel på hur mannen är norm i vårt samhälle på så många sätt. Och för det mesta tänker vi inte på det, eftersom allt är så normalt, så vanligt och självklart. En av de äldre kvinnofrontarna brukar berätta om när hon var på *Feministisk bokmessa* i Oslo för många år sedan. En hel vecka samlades kvinnor från hela världen i Oslo och författarna berättade om sina liv. Att vara där, och bo och äta inom området – och därmed inte möta något annat, utan vardagligt, hela tiden, varje dag, se alla dessa starka kvinnor – av alla storlekar och alla hudfärger – och lyssna till alla dessa kloka kvinnor med ett hav av erfarenheter – var som en avprogrammering. När hon en dag för att vila från alla intryck tog en promenad genom Oslo, såg hon plötsligt på ett annat sätt allt omkring sig: män och bara män på statyer, och som symboler för allt viktigt och starkt, kvinnor som tillhör i skyltfönster och på reklamaffischer – all den propaganda som är en så självklar del av vardagen att vi oftast slutat se.

Gå samman över gränserna

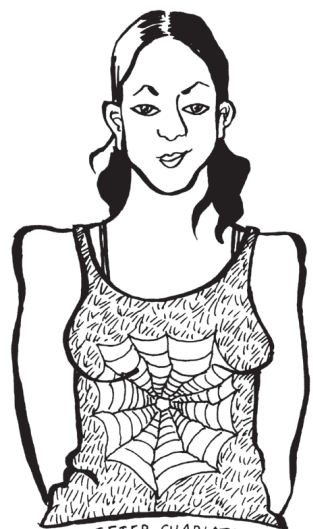
För att få hjälp att genomskåda det ideologiska förtrycket kan vi ta alla chanser att möta kvinnor från andra kulturer. Då kan vi lära varann genomskåda just det förtryck som finns hos oss – för vår svenska del genomskåda myten om Sverige som "världens mest jämställda land".

Som tjej eller kvinna i Sverige kan man lätt tro att vi har det så mycket bättre här än kvinnor i andra länder, och på ett sätt är det rätt, eftersom kvinnor i Sverige bland annat haft större möjlighet att försörja oss själva genom yrkesarbete än kvinnor i många andra länder. Men på andra sätt är vi mer förtryckta. Vi i Kvinnofronten har haft en del samarbete med organisationen GABRIELA i Filippinerna och bland annat besökt varandra. När de filippinska feministerna såg all pornografi och kvinnoförtryckande reklam här i Sverige, tyckte de att vi i Sverige hade det väldigt svårt: att tvingas bli så kränkta och förnedrade överallt på offentlig plats – vilket extremt kvinnoförtryck!

Av mötet med kvinnor från andra delar av världen kan vi lära oss att genomskåda det ideologiska förtryck som var och en av oss utsätts för i sin del av världen. Vi kan se likheter och olikheter, men också att förtrycket är detsamma – det tar sig bara olika uttryck, och därför måste även kampen emot förtrycket se lite olika ut.

En feminist som skrivit en del om det är den marrockanska feministen och professorn i sociologi *Fatima Mernissi*, som bland annat skrivit boken *Shahrazad reser västerut*. Hon hade tidigare skrivit en bok om sin uppväxt i ett harem, och när hon skulle resa omkring i väst och föreläsa om boken möttes hon av västvärldens föreställning om harem och haremsdamer – långt ifrån den verklighet hon själv växte upp i. Hon gör upp med västs självgodas bild av att vara mindre kvinnoförtryckande än öst, och pekar på sådana siffror som att det fanns *dubbelt så många* kvinnliga teknikstuderande i Turkiet och Syrien jämfört med Holland och England 1996, och fler kvinnliga lärare vid tekniska universitet i Egypten jämfört med Frankrike eller Kanada. I boken *Shahrazad reser västerut* skriver

VAD TJEJER ÄN GÖR
MÅSTE VI GÖRA DET
DUBBELT SÅ BRA SOM
KILLARNA FÖR ATT SES
SOM LIKA DUKTIGA.
LYCKLIGTVIS ÄR
DET INTE SÄRSKILT
SVÅRT...

FRITT EFTER CHARLOTTE WHITTON.

© ILLUSTRATION: GERDA CHRISTENSON

hon om skillnaderna mellan västerländskt och muslimskt kvinnoförtryck, och pekar på att det muslimska är mer uppenbart – och därmed kanske lättare för feministerna att kämpa emot, medan det västerländska är mer osynligt eller dolt – och därmed svårare att bryta.

Fatima Mernissi har också visat på förtrycket i västvärldens skönhetsideal, där hon tar exempel från sitt eget möte med väst:

"Det var under mitt misslyckade försök att köpa en bomullskjol på ett amerikanskt varuhus som jag fick höra att mina höfter var för breda för att gå in i storlek 6. Den pinsamma upplevelsen fick mig att inse hur skönhetsbilden i väst kan såra och förödmjuka en kvinna lika mycket som slöjan gör när den statliga polisen tvingar kvinnan att bära den i extremistländer som Iran, Afghanistan eller Saudiarabien. Ja, den dagen råkade jag hitta ett av svaren på gåtan om den passiva skönheten i västerländska haremsfantasier. Den eleganta expediten i den amerikanska butiken tittade på mig där hon stod bakom sin disk och sa att hon inte hade någon kjol i min storlek. 'I hela det här stora varuhuset, skulle här inte finnas en kjol åt mig?' sa jag. 'Ni skojar.' Jag kände mig mycket misstänksam och tänkte att hon kanske var för trött för att hjälpa mig. Det kunde jag begripa. Men så kom expediten med ett nedlåtande omdöme som lät som en imams fatwa för mina öron. Det var oåterkalleligt.

'Ni är för stor!' sa hon.

'Jag är för stor jämfört med vad då?' frågade jag och såg spánt på henne, för jag insåg att här hade jag kommit på en avgörande kulturskillnad.

'Jämfört med en 6:a', kom expeditens svar.

Hennes röst hade en vass egg som är typisk för dem som hävdar en religiös lag. 'Storlek 4 och 6 är normen', fortsatte hon, sporrade av min förbryllade uppsyn. 'Avvikande storlekar, som den ni drar, säljs i specialaffärer.'

Det var första gången jag någonsin hört sånt struntprat om min storlek. På marrockanska gator hade karlarnas smickrande kommentarer om mina rätt generöst tilltagna höfter i årtionden fått mig att tro att hela jorden delade deras åsikt."

Motkraft: Systerskap

För att genomskåda myterna och det ideologiska förtrycket behöver vi alltså varandra, feminister från hela världen. Och var och en av oss behöver vardagligt möta andra tjejer och kvinnor och jämföra erfarenheter med, för att hjälpa varandra att avslöja myterna.

Ett annat exempel från handboken om *feministiskt självförsvar*:

"På Drottninggatan i Stockholm, stadens största gågata där massor av människor passerar varje dag, finns ett konstverk i gatan. Det består av käcka citat av August Strindberg, inbyggda i asfalten. Där står till exempel: "Jag är endast teoretiskt kvinnohatare", "Det fanns intet helvete på jorden förr än paradiset blev riktigt färdigt det vill säga kvinnan kom!" och "Din mor var här... och hon lämnar en lukt efter sig som en ihjälslagen orm".

Föreställ er att vi byter ut ordet kvinna mot jude. Landets huvudstad pryds av ett offentligt konstverk med inristade ord: "Jag är endast teoretiskt judehatare", "Det fanns intet helvete på jorden förr än paradiset blev riktigt färdigt det vill säga judarna kom!" och "Din judesläkt var här... och de lämnar en lukt efter sig som en ihjälslagen orm".

Om citaten verkligen handlat om judar, är det minst sagt troligt att ett sådant konstverk skulle polisanmälas för hets mot folkgrupp, eller snarare att det aldrig fått byggas.

Men när det gäller kvinnoför-aktet är vi alla så vana. Det möter oss överallt; i media, i reklamen, i skämt-andet släkt och vänner emellan – och så vidare."

Vi feminister brukar prata om att "sätta på oss kvinnoglasögon". Att vända på saker, som i exemplet med Strindbergscitaten, brukar vara ett bra sätt att se vad det handlar om. Men också att i varje sammanhang fråga sig: Hur påverkar detta tjejer och kvinnor?

Ett annat sätt att både genomsöka och kämpa emot kan vara att försöka göra alternativa bilder. Bilder på starka, häftiga, driftiga tjejer och kvinnor. Kvinnor som visar solidaritet med varandra. Tjejer och kvinnor som gör uppror. Tjejer och kvinnor som driver kvinnokamp.

Här följer utdrag ur metodhandboken "Tjejjourskunskap", från Stockholms Tjej-jour 2000, från kapitlet "Tjejers vardag", med text av Gerda Christenson:

Jag kan faktiskt nästan allt", säger Lotta i Astrid Lindgrens bok "Lotta på Bråkmakargatan", och det kunde gälla för många tjejer i 6 - 7-årsåldern. Men när de sen manglats genom skolan, och lärt sig vad som gäller för kvinnor och flickor i vårt samhälle, då har de flesta tjejer tyvärr inte mycket av det självförtroendet kvar. Och på många sätt blir tjejers vardag bara hårdare och hårdare.

Sexualiserat förtryck

En högstadietjej som går till skolan rör sig i en värld som är fullständigt pornofierad. På flera skolor har killarna satt upp porr-bilder på insidan av sina skåp, och många tjejer berättar att de inte kan undgå att se bilderna när eleverna på rasterna hämtar sina böcker i skåpen.

• • •

• • •

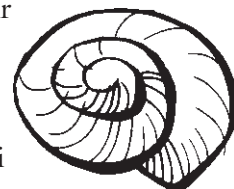
På lektionerna kommer killarna med förlöjligande kommentarer då tjejerna säger något och killarna anspelar gärna på tjejernas kroppar; bröst och stjärtar. Tjejerna blir ofta kallade "hora" och "fitta", ibland som skällsord, ibland som hälsningsfras. Så vanligt är det, att tjejer till och med själva börjat kalla varandra så. Och de som vill protestera riskerar att hamna i fallgropen att själva dela upp kvinnor i "horor" och "madonnor"; pa-

rollen "vägra kallas hora" befäster att hora är något dåligt, som andra tjejer inte vill bli kallade. I själva verket finns inga horor – oavsett vad man tycker att ordet betyder – annat än i killars och mäns bedömning av tjejer och kvinnor. Vad gäller hora i betydelsen prostituerad handlar ju prostitution precis som annat sexuellt utnyttjande om *mäns*sexualitet och förtryck, där skammen borde vara deras, inte kvinnornas. Dessutom lägger uppmaningen "vägra kallas hora" ansvaret på tjejerna. Det borde vara killarna som tvingas sluta trakassera tjejer verbalt, och det borde vara lärarnas ansvar att se till att killarnas trakasserier upphör.

Men i skolan är det tvärtom så att killarnas förtryck av tjejer oftast är helt accepterat, som en del av vardagen. När killarna tafsar kan tjejerna fräsa ifrån eller rent av slå tillbaka, men förtrycket ifrågasätts inte i grunden. En del manliga lärare tafsar gärna de också och tjejernas klagomål tas alltför sällan på allvar.

Manlig gemenskap

När media numera faktiskt börjat uppmärksamma tjejers villkor i skolan och skildrar hur tjejer blir kallade "hora" och "fitta", framställs det som förskräckligt, men det är få som ställer krav på att något måste göras åt att killarna betar sig så. I Stockholms Tjej-jour har vi allt mer börjat se att detta bland annat beror på att vuxna män och killar har en gemenskap i

Tjejer bryter oftare mot könsgränserna i skolan, trots att de straffas hårdare än killar när de gör det. Många tjejer gör alltså motstånd mot underordningen.

kvinnoförtrycket. Vuxna män konsumerar också pornografi och vill inte ha den ifrågasatt. Vuxna män sexualiserar också unga tjejer och stoppar inte killar som tafsar, tvärtom bagatelliserar de flesta övergreppen. Och skolan som helhet försvarar hellre en manlig lärare än en ung tjej som ”bara” är elev.²

Skola – i underordning

Skolan är för de flesta elever en ”skola i underordning”, men det gäller särskilt för tjejerna. Inom skolforskningen används begreppet ”den dolda läroplanen” och med det menas att det förutom den officiella läroplanen finns andra saker som skolan lär ut. Det eleverna lär sig genom den dolda läroplanen är:

- att vänta,
- att bli avbrutna,
- att göra saker som inte intresserar dem, och
- att underkasta sig makt.

Flera forskare har visat att den dolda läroplanen gäller tjejerna mer än killarna. Tjejer straffas hårdare än killarna när de bryter mot den dolda läroplanen. De straffas också hårdare när de bryter mot könsreglerna, till exempel när en tjej är framfusig och pratig. Men trots att de straffas

hårdare, bryter tjejerna mot könsgränserna oftare än killarna. Det är alltså många tjejer som gör motstånd mot underordningen.

I skolan förväntas tjejer att lära sig hålla käften och vara snälla. I genomsnitt upptas en lektionstimme till tre fjärdedelar av att läraren pratar. Av den övriga tiden tar killarna två tredjedelar. Att de kan göra det utan reaktioner, beror både på att de flesta barn och ungdomar redan lärt sig vad som gäller *och* på att läraren förväntar sig tysta tjejer.

När tjejerna ändå yttrar sig i klassrummet kommer killarna ofta med elaka kommentarer. Tjejer förlöjligas och lärarna gör oftast ingenting för att hindra det. Feministen Dale Spender, som gjort flera undersökningar om skola och kön, frågade lärare varför de lät killarnas trakasserier passera utan tillsägelse (eller med bara tama tillsägelser) och fick svar som: ”*Alla pojkar i den åldern betar sig på det sättet. Det är en fas de ska igenom*” eller ”*De växer ifrån det ska du veta*”.

Dale Spender skriver att hon har stora betänkligheter över vad killarna i så fall ”växer in i” för fas när de ”växt ur” denna, men det hon framför allt reagerat på är att kommentarerna bara tar hänsyn till killarna. Vad blir följden för *tjejerna* att bli utsatta för ständiga trakasserier?³

Lära för livet

Killarna får ta plats, tjejerna hålls tillbaka. Alla lär sig för framtiden: Män är mer värda än kvinnor. Killarna lär sig att hävda sina rättigheter och behov, tjejerna lär sig att tiga och bli följsamma.

Samtidigt säger många lärare till tjejerna att för att höja sina betyg måste de prata mera i klassrummet. Den tjej som får höra något sådant, tar då ofta själv på sig ansvaret för att just hon inte vågar prata mer. Hon känner att det därmed är hennes fel att hon inte får det där högre betyget. I själva verket kräver läraren att den könsordning lärarna själva inte kan bryta i klassrummet, ska enskilda tjejer klara av att ändra på.

Noter:

2. Förutom att många tjejer berättar om detta att man som elev inte blir trodd, finns det med i exempelvis ”Varför skulle jag ha ändrat mig?” – en könsstudie av några lärares upplevelser av jämställdhetsprojektet ”Våga bryta mönstret!”, C-uppsats av Anna-Karin Lindberg, Socialhögskolan vid Stockholms universitet, institutionen för socialt arbete, våren 1999.

3. Dale Spender: *Man made language*. Routledge & Kegan Paul, 1982.

Lillfröken och buffertar

Istället för att stötta tjejerna till förändring är det inte ovanligt att lärare och barnomsorgspersonal på dagis och fritids använder tjejerna som hjälp åt sig själva, till exempel att hålla ordning på stökiga killar. Ofta placeras barnen vid samlingar på dagis/fritids, eller i klassrummet, enligt systemet varannan tjej och varannan kille. Tjejerna ska vara ”buffert” mellan killarna, så att killarna håller sig lugnare. Och det gör de naturligtvis ofta när de splittras upp så. Men en annan följd av uppdelningen är att en tjej som placeras mellan två stökiga killar blir än mer utsatt och inte ens kan få stöd i de andra tjejerna.

Och barnen lär sig. Några yngre skolbarn fick frågan om vilket ”det andra könet” var. Det visade sig då att de inte uppfattade ”det andra” som lika med ”det motsatta”, utan som ett rangordningsord. Och för både pojkarna och flickorna var det lika självklart att ”det andra könet” var kvinnorna.

Sexuella trakasserier

För några år sedan gjordes en undersökning bland alla tjejer i årskurs 9 i grundskolan och årskurs 2 i gymnasiet i Stockholms skolor. I den svarade varannan tjej att hon någon gång känt sig sexuellt trakasserad i skolan. Enligt en ny undersökning som Folkhälsoinstitutet gjort bland 272 gymnasieelever i Stockholms län uppgav 80% att de dagligen får höra ”hora”, ”fitta”, ”bög” eller liknande i skolkorridorerna.⁴

Noter:

4. *Dagens Nyheter*: ”Sextrakasserier i skolan: Hora är en vanlig öppningsreplik” 8/3 2000.

5. *Dagens Nyheter*: ”Sextrakasserier i skolan: Skolor saknar beredskap” 8/3 2000.

6. Ammi Helmadotter: *Pedagogik för flickor? – om flickors villkor och könsroller på fritidshem. Socialtjänsten i Stockholm, Forsknings- och utvecklingsbyrån 1989.*

Sexuella trakasserier, våld, och hot om våld är alltså en del av tjejers vardag i skolan. Inom arbetslivet finns ofta handlingsplaner för hur man ska hantera sexuella trakasserier, som ju är kriminella handlingar. I de flesta skolor finns ingenting. När Skolverket nyligen granskade 80 skolor på olika orter i Sverige, var det bara ett fåtal som hade konkreta handlingsplaner mot sexuella trakasserier.⁵

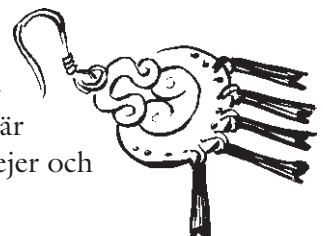
Och när tjejerna själva reagerar och försöker göra något åt förtrycket, får de inte stöd av skolans vuxna, tvärtom. I en högstadieskola i Stockholm ordnade tjejerna en demonstration mot sexuella trakasserier på själva 8 mars, Internationella Kvinnodagen. Den manliga rektorn svarade med att anteckna tjejerna som skolkande – de borde sköta sina protester på fritiden, ansåg han. Men det de protesterade emot var sin arbetsmiljö på skolan. De hade gjort en handlingsplan för hur skolan borde bemöta sexuella trakasserier, där de bland annat krävde elevvårdande personal till skolan, fler lärare, självförsvarsutbildning för alla tjejer och en mängd andra saker.

Om den vuxna personalen framförde kritik mot arbetsmiljön skulle rektorn knappast bemött dem på samma sätt: –Det där kan ni tjafsas om på fritiden!?

Fritids – för killar

Tjejers berättelser om vardagen på fritidshem blir också bekräftade i undersökningar. Det gäller inte bara att pojkarna trakasserar flickorna, utan också underordning på andra sätt. När personalen exempelvis tar initiativ till prat med barnen är det oftast med killarna. Tjejerna får själva ta initiativ till att personalen ska prata med dem.⁶ Det har också visat sig att personalen leker mer med killarna än med tjejerna.

Och även på fritids utsätts tjejer för killarnas ”skämt” och demonstrationer av fysisk överlägsenhet, som när killar slår omkull tjejer och

Vuxna bagatelliserar ofta det som små pojkar utsätter små flickor för. För den vuxne är ju den lille pojken inte något hot.

drar upp kjolarna på dem. Vuxna bagatelliserar oftast sådant. För den vuxne är ju den lille killen inget hot. Men för den lilla tjejen är killen som slår ner henne lika stor och hotfull som en vuxen man är för en vuxen kvinna.

Tjejerna går undan mer på fritids än vad killar gör. Bland annat drar de sig undan till smårum där de stänger in sig och leker. Det är få vuxna som frågar sig om det kanske är för att de vill vara ifred för killarna, och att de faktiskt kan känna sig rädda för dem. Ännu färre gör jämförelsen med vuxna kvinnor; att vuxna kvinnor kan

hålla sig hemma på grund av rädsla för våldtäkter, medan tjejerna på fritids kanske stänger in sig i smårum av rädsla för killarna.

Manshat

En sådan tolkning av tjejernas lek – om den ens antyds som *en* möjlighet bland andra – är näst intill omöjlig att framföra i Sverige. Den skulle genast klassas som ”manshat”.

Nästan allt våld och sexuella övergrepp utförs av män och pojkar. Trots det blir den som talar om kön på det sättet ofta kallad ”manshatare”. Anledningen till att vuxna män och unga killar våldtar förklaras gärna vara alkohol, etnicitet, sexualdrift – vad som helst utom det uppenbara: kön.

Men så länge vi inte vågar diskutera det faktum att majoriteten av förövarna faktiskt är män och pojkar och majoriteten av de som utsätts faktiskt är flickor och kvinnor, kan vi varken förstå förtrycket eller hitta lösningar på vad vi ska göra åt det.

© ILLUSTRATION: GERDA CHRISTENSON

Gör om dig!

Idag begränsas tjejers livsutrymme ytterligare av den sexualiserade utseendefixering som blivit allt starkare under senare år. I tjejtidningarna finns råd och tips om hur man bättrar på sin yta med hjälp av smink, hårborttagning och kläder som ska omforma kroppen genom "push up" och liknande. Skönhetsidealet är att man ska vara ung, smal, vältränad och västerländsk. Värde förväntas tjejer få genom att göra sig vackra för pojkar och män. Många högstadietjejer vågar inte gå till skolan osminkade i rädsla för att bli kallade "fula". När en kändis som skådespelerskan Julia Roberts gick på fest i en kortärmad klänning som visade att hon var orakad under armarna, blev det uppståndelse i media. Att inte raka sig under armarna och på benen jämförs med att inte tvätta sig; man är inte "fräsch". Idag räcker det inte ens med att en tjej försöker måla sig och klä sig " snyggt". Den som har möjlighet förväntas dessutom göra om sig med "skönhetsoperationer", silikonimplantat och annat. Kroppen ska formas om och allt naturligt förvandlas till onaturligt. Det är blivit vanligare att även mycket unga tjejer bantar och/eller får ätstörningar och många tjejers känsla för sin egen kropp blir allt sämre.

– Jag känner mig aldrig riktigt fin, som en tjej uttryckte det.

Reklam, musikvideo, film och media demonstrerar alla ett skönhetsideal som blivit allt mer sexualiserat. Pornografins bildspråk med underordnade, ständigt sexuellt tillgängliga kvinnor och flickor går igen i annan media och möter oss överallt.

Tjejer gör motstånd

Att beskriva tjejers vardag blir lätt en eländesbeskrivning, eftersom förtrycket är så hårt. Men tjejer gör också motstånd.

Mytbilden säger att vi antingen är svaga eller starka, antingen offer eller överlevare, men i själva verket är vi bägge delarna på samma gång. Också den som är allra mest förtryckt gör samtidigt motstånd. Misshandlade kvinnor, och flickor som utsätts för incest av sina fäder, hittar i vardagen på överlevnadsstrategier både för att undkomma övergrepp och för att klara sig igenom övergreppen. Att man är förtryckt och utsatt betyder inte att man självklart accepterar förtrycket. Alla tjejer och kvinnor försöker helt enkelt hitta sätt att överleva och att fungera så bra som möjligt i ett samhälle uppbyggt av män, för män.

Själva och tillsammans

På så många olika sätt gör tjejer motstånd i sin vardag; hemma, i skolan och bland kompisar. För sin egen skull och tillsammans med andra tjejer och kvinnor.

På 8 mars, Internationella Kvinnodagen, samlas tjejer och kvinnor nästan varje år, i Stockholm liksom på andra orter, i en "Ta natten tillbaka"-demonstration. Under de senaste åren har det bara blivit fler och fler som deltagit, och de flesta är tonårstjejer.

Många tjejer går också på kurser i feministiskt självförsvar för att de vägrar acceptera förtrycket. Men även där försöker många vuxna göra förtrycket till tjejers ansvar – det pratas allmänt om att tjejer "måste lära sig sätta gränser" och inom det sociala arbetet sägs ofta att flickor ska vara "jag-starka". Risken finns att självförsvarskurser blir ett ytterligare skuldbeläggande av tjejer; om de blir utsatta efter att ha gått en självförsvarskurs finns risken att

de ser det som att det var för att de inte satte gränser ordentligt, att det blir deras fel.

Därför är det viktigt med *feministiskt* självförsvar för tjejer och kvinnor. Det feministiska självförsvaret handlar om att skapa medvetenhet om att det är mäns och killars våld det handlar om och att det inte går att helt gardera sig mot övergrepp,

men att vi kan skapa en handlingsberedskap. Därför arbetar det feministiska självförsvaret också med att stärka vänskapen och solidariteten mellan tjejer, det vill säga systerskap.

Men det finns fler sätt tjejer gör motstånd på. Att fortsätta bli kär är faktiskt också ett sätt att vägra ge upp inför förtrycket, och många gånger uppmuntras heterosexuella tjejer av både sina lesbiska och heterosexuella väninnor att stå på sig inför sina killar och kräva livsutrymme.

– Det finns ju kärlekar som är roliga också, som man blir glad av – i alla fall ett tag! som en tjej uttryckte det.

Och många unga lesbiska tjejer gör motstånd genom att öppet visa sin kärlek. Det är de som har möjliggjort att en biofilm som "Fucking Åmål" kunde bli succé bland tonåringar för några år sedan.

Tjejer gör med andra ord inte bara motstånd mot förtrycket, utan försöker också förändra, på alla möjliga och omöjliga sätt. Det kan vara i det lilla, eller i organiserad form för att försöka förändra hela samhället.

© ILLUSTRATION (INKL. SMÅILLUSTRATIONER): GERDA CHRISTENSON

läs mera...

- ★ Fanny & Siri Ambjörnsson, Emma Janke, Maria Jönsson & Erika Sörensson: *Uppror pågår - Feminister i tre generationer*. Alfabeta bokförlag 1999.
- ★ Gerda Christenson, Christina Nilsson & Amin Wikman: *feministiskt självförsvar. En handbok från Artemis Systrar & Kvinnofronten*, 2003.
- ★ Gerda Christenson & Eva Karlsson: *Tjejjourskunskap*. Stockholms Tjej-jour 2000.
- ★ Red. Kjersti Ericsson: *Kvinnekamp - Vi eier morgendagen*. Forlaget Oktober, Norge 1986.
- ★ Anne-Marie Helmadotter: *Pedagogik för flickor - Om flickors villkor och könsroller på fritidshem. Socialtjänsten i Stockholm, Forsknings- och utvecklingsbyrån* 1989.
- ★ Anne-Marie Helmadotter m.fl.: *Visst är det skillnad! - Om att arbeta utifrån både flickors och pojkars behov*. Almqvist & Wiksell 1991.
- ★ Carin Holmberg: *Det kallas kärlek - En socialpsykologisk studie om kvinnors underordning och mäns överordning bland unga jämställda par*, Anamma förlag 1993.
- ★ Fatima Mernissi: *Shaharazad reser västerut - Olika kulturer, olika harem*. Norstedts 2001.

Möte 3.

Samling med fika 18.00
Feministcirkeln startar 18.15
och slutar cirka 20.30
Servera gärna fika
till självkostnadspris.

pornografi & sexualiserat våld

Läsning inför mötet

X Kvinnofrontens handbok om "feministiskt självförsvar", om normaliseringsprocessen, kvinnojour-rörelsens livsutrymmesruta & forskning om våldtäkt, sidan 37 - 41, samt om pornografi och prostitution, sidan 59 - 63.

Upplägg

Det kan vara bra om man gjort en plan för hur lång tid de olika delarna av mötet kan ta. Då kan man kolla vartefter att man hinner med allt. Men självklart ska det bara vara ungefärliga hålltider och inget man måste följa precist!

18.15 **Först:**

Kvällens mötestidsplan. *Hur mår du idag-runda.*

18.45 **Inledning:**

Kolla vilka som har tagit med sig något att berätta. Planera in ordningen på det som ska tas upp, och kör sedan allt som inledningsvis ska sägas och visas.

Om ni vill kan någon av er prata utifrån texten som börjar på nästa sida.

19.00 **Diskussion.**

Här kan ni använda er av diskussionsfrågorna här nedanför om ni vill.

(Är ni många kan det vara bra att dela upp er i smågrupper, och då återsamlas minst en kvart innan ni ska avsluta.)

20.15 **Avrundning.** Genomgång inför nästa möte, fråga om några vill ta med sig texter, bilder, dikter eller vad som helst inför inledningen då.

Avslutningsrunda (eventuellt med bilder).

Diskussionsfrågor:

- 👉 Vad betyder pornografi för dig? (Vad tänker du när du hör ordet?)
- 👉 Varför är det så många som ser pornografin ur konsumentperspektiv och inte utifrån de som finns på porrens bilder? Vilka följder tror du det får?
- 👉 Känner du igen dig själv och/eller andra kvinnor & tjejer i kvinnojourrörelsens livsutrymmesruta? Ge exempel om du vill!
- 👉 Hur har kunskapen om mäns och killars sexualiserade våld förändrat dig?
- 👉 Hur kan vi (jobba för att) förändra samhället, så att mäns och killars sexualiserade våld inte längre får fortsätta? I stort och smått, personligt och kollektivt...

pornografi & sexualiserat våld

Inledning

Gör gärna en egen inledning. Men vill ni kan ni exempelvis läsa högt ur texten som följer här nedanför, så kort eller långt ni tycker passar.

Ett annat alternativ är att läsa upp delar av kapitlet om "Anspelningspornografi" i broschyren "Kommersiell barnpornografi – tystad kunskap och osynliggjort förtryck" (exempelvis om undersökningen av baksidestexter). Broschyren finns publicerad på internet, på adress: www.kvinnofronten.nu/FmP/anspelning.htm

ur boken "Tystnaden är bruten", ROKS 2001. Inledningen av kapitlet "Pornografi och prostitution – sexuella övergrepp som handelsvara" av Gerda Christenson

Pornografi är ett av de grvsta uttrycken för mäns sexuella våld mot kvinnor. I pornografin utnyttjas, våldtas, stympas och t.o.m. mördas kvinnor, varje dag, för att män världen över ska ha som sexuellt nöje att onanera till övergreppsskildringar. Ingenting någon säger om "frivillighet" eller "mindre grov" pornografi förändrar detta faktum. Pornografi är sexuellt våld mot kvinnor.

Pornografi är också *handel* med kvinnor. Det gäller idag mer än någonsin. Kvinnors och barns historia är en lång historia om utnyttjande och övergrepp, men handeln med kvinnors kroppar har förändrats i takt med att all handel genom historien förändrats. 1900-talet är det århundrade då män byggt upp en hel industri kring sexuellt utnyttjande av kvinnor och barn, företrädesvis flickor. Genom internationaliseringen har det vuxit

fram en global könshandel av aldrig tidigare skådat mått. Pornografi- och köns-handeln är idag en av världens största och mest lönsamma industrier.

Men när kändisar och journalister pratar eller skriver om pornografi i tidningar, radio och TV i Sverige framställs pornografin som allt från "kulturyttringar" till "sexuell frigörelse".

De mest osynliggjorda

På ett sätt kan man förstå se pornografin som en kulturyttring: pornografi är ett uttryck för en patriarkal kultur grundad i kvinnoförtryck. Men medan kulturpersonligheter och sexologer i mansmedia överträffar varandra i att berätta hur frigjort och radikalt det är att använda pornografi, är det några röster som nästan aldrig hörs i debatten. Det är rösterna från de som inte använder, utan används i, pornografin.

De kvinnor och flickor som utnyttjas i kommersiell pornografi visas upp så totalt som någon kan visas upp, men samtidigt blir deras verklighet den mest osynliggjorda.

När någon kvinna förs fram i mansmedia, så är det oftast för att bekräfta hur bra det är med pornografi och sprida myter om ”den lyckliga horan”. Med ojämna mellanrum kan vi höra eller läsa om unga kvinnor, som får berätta om hur mysigt det är att vara porr”stjärna”, hur ”upphetsande” det är att ”ha sex” framför kameran, hur till och med mormor tycker det är okey med porrbilderna och så vidare. Men den som vill säga något annat har ingen röst.

Linda Marchiano, i porrbranschen känd som Linda Lovelace, citerades i otaliga media världen över medan hon fortfarande tvingades påstå att hon älskade att ständigt suga av alla män hon mötte. Linda skriver i boken *Skärseld* om när hon lyckades ta sig ur porrvärlden:

”När jag nu hade tillfälle att träffa pressfolk på egen hand utan att Chuck matade in vad jag skulle säga, så beslöt jag att berättat sanningen. Och det gjorde jag. Jag berättade exakt samma som står skrivet här – att jag hade blivit misshandlad, våldtagen och tvingad att delta i alla upptänkliga sexuella situationer. Men den historien fick man aldrig läsa i tidningarna. De sa att de inte kunde skriva så. I samma ögonblick som jag började berätta stängde reportrarna av sina bandspelare.”¹

När Linda berättade sin egen historia ville ingen höra. Och den mest berömda filmen med Linda Lovelace, porrfilmen *Långt ner i halsen*, visas än idag, världen över.

Detsamma gäller andra kvinnor som försökt berätta om sin utsatthet. Den amerikanska skådespelerskan *Traci Lords* har berättat att hon blev våldtagen när hon var 11 år och att hon sedan hamnade

i alkohol- och drogmissbruk och utnyttjades av porrindustrin för filminspelning.² I USA har de flesta av filmerna klassats som barnpornografi, eftersom hon var under 18 år när de framställdes. Men porrfilmerna med Traci Lords sprids ändå vidare, världen över, oavsett vad hon berättat. I Sverige säljs filmerna inte bara med vetskap om att detta är barnpornografi – själva försäljningsargumentet är att Traci Lords var ett utsatt barn. På baksidorna av videoomslagen står sådant som: ”Totalförbjuden i USA” och ”De allra första scenerna – när hon var som yngst”.

Det fina pratet om ”frivillighet” var just bara: prat.

Shannon Wilsey

Trots att få vill lyssna till dem, har ändå Linda Marchiano och Traci Lords fortfarande möjlighet att försöka göra sin egen röst hörd. Inte ens det har de kvinnor som inte längre lever. De kan aldrig berätta sin historia. Deras liv fortsätter oemotsagt att förvrängas i mansmedia och i pornografi.

För några år sedan visades i svensk TV ett amerikanskt TV-programinslag om en porrmodell som tagit livet av sig vad 23 års ålder.³ Hon hette *Shannon Wilsey*, men som porrmodell var hon känd som *Savannah*. Shannon bodde efter föräldrarnas skilsmässa hos pappan, men bad enträget att få flytta till mamman. Innan mamman lyckats ordna att Shannon kunde få flytta till henne, hade Shannon rymt med en 25 år äldre man, en rockstjärna. Hon började använda heroin och vid 18 års ålder började hon som porrmodell.

Hon blev en berömd porrmodell. På 5 år spelades nästan 80 filmer in med henne som Savannah. Sedan råkade hon ut för en bilolycka. Strax därefter tog hon livet av sig genom att skjuta sig i huvudet. I programmet framställdes det som om det var bilolyckan som var hennes olycka i livet.

Det var ju tråkigt, sa speakern, att

Savannah dog som hon gjorde. Hon hade till exempel inte klarat upp sin relation till pappan än, och det var pappan så ledsen för. Efter Shannons död hade man funnit ett brev hon skrivit till sin far, ett brev som pappan sa "hade uttryckt en hel del smärta". När speakern berättade om brevet fick man se en kort sekvens med en bild av det. Det enda man hann se var att brevet var skrivet med darrig stil, som under drogrus eller stor känslomässig press, att stilen blev alltmer spretig och att det sista stod med stora bokstäver: JAG HATAR DIG!

Med videon på stillbild kunde man fortfarande inte läsa början av Shannons brev till sin pappa, men därifrån man kunde läsa stod det:

*"...ALDRIG FÖRLÅTA DIG! Du tror att Gud har det, men om det finns någon Gud så ser han den tortyr och smärta jag har gått igenom sen jag föddes och skulle omöjligt kunna förlåta dig. Du kommer att dö med vetskapen om att DITT FÖRSTFÖDDA BARN HOPPAS ATT DU SKA RUTTNA I HELVETET MED ALLEDENS SMÄRTA SOM FINNS I MIG. P.G.A. DIG! FÖRSÖK ALDRIG NÅGONSIN KONTAKTA MIG IGEN! JAG HATAR DIG!"*⁴

I hela programmet pratades det som om det är den naturligaste sak i världen att en flicka blir porrmodell. Att Shannon hade problem med alkohol och droger, och att hon hade stora skatteskulder, framställdes som hennes "fel", som att hon inte kunde "handskas" med vare sig pengar eller "kändisskapet". Och hon dog "bitter och utblottad", sa speakern.

Shannon kommer aldrig att kunna berätta vad hennes pappa gjort mot henne. Hon kommer aldrig att få ge sin version av historien om hennes liv. Det enda vi vet är att hon inte stod ut med det liv hon levde.

Men att Shannon är död spelar ingen roll för de massor av svenska män som just nu sitter och onanerar till denna skildring

av henne, från baksidestexten till filmen "en OSKULD på rymmen":

"Hon har långt, blont, rakt hår.

Ett gulligt, barnsligt leende.

En smal midja. Mjuka, fasta bröst. Hon är renheten.

Ungdomen. Oskulden.

Det låter som en beskrivning av Barbie – och det är just vad Savannah är. En söt docka som alla flickor drömmer om att ha.

Att vårda ömt.

Men istället är det killarna som får tag i henne.

'Av med paltorna, Barbie!

Fram med häcken, Barbie!

Ner på knä! Isär med benen!

Dra ner min gylf, Barbie!

Tyst, Barbie, inte prata med mat i munnen!

Aldrig förr har en så söt och näpen docka fått vara med om så hårda karlatag..."

Alla de män världen över som i denna stund onanerar till dessa skildringarna av "Savannah" bryr sig inte det minsta om Shannon Wilsey och hennes förstörda liv. Flickan/kvinnan som utnyttjas har inget människovärde för dem. Hon är ingen medmänniska. Hon är ingenting.

Så berättar pornografin för oss om kvinnors värde i vårt samhälle:

*"När din våldtäkt är underhållning, är din värdelöshet fullkomlig."*⁵

Pornografi är avbildningar av sexuella övergrepp

Ordet pornografi kommer från de gamla grekiska orden *porne*, som betyder "hora", och *graphos*, som betyder "skrivning, etsning, teckning". Pornografi betyder att skildra kvinnor som "horor", handelsvaror, sexuella slavar. Den amerikanska feministen *Andrea Dworkin* skriver i boken *Pornography. Men possessing women:*

”Ordet pornografi betyder inte ’att skriva om sex’ eller ’erotiska avbildningar’ eller ’avbildningar av sexuella handlingar’ eller ’avbildningar av nakna kroppar’ eller ’sexuella framställningar’ eller någon annan sådan förskönande omskrivning. Det betyder den grafiska avbildningen av kvinnor som värdelösa horor.”

...

”Nutida pornografi anpassar sig strikt och bokstavligt till ordets ursprungliga mening: den grafiska avbildningen av värdelösa horor, eller, med våra ord, slampor, kor (som i: sexuell boskap, sexuell egendom), fittor. Ordet har inte ändrat innebörd och genren är inte felbetecknad. Den enda förändringen av ordets mening är med avseende på dess andra del, graphos: nu finns det kameror – det finns stillbilder, film, video. Metoderna för den grafiska avbildningen har utvecklats i antal och i art: innehållet är detsamma; innebörden är densamma; syftet är detsamma; de avbildade kvinnornas status är densamma; de avbildade kvinnornas sexualitet är densamma; de avbildade kvinnornas värde är detsamma. Med de teknologiskt avancerade metoderna för grafisk avbildning krävs det verkliga kvinnor för att avbildningen som sådan ska kunna existera.”⁶

Pornografi är avbildningar av sexuella övergrepp.

”Vanlig” porr

När vi feminister påpekar att pornografi är övergrepp, möts vi av bagatelliseringar: – Ja, om kvinnan *tvings* är det förstås fel. Ja, om det är *våld*, så är det fel. Men annars... Många säger sig vara emot barnpornografi och/eller ”vårdspornografi”, men både höga representanter för barnrättsorganisationerna, de politiska partiernas kvinnoförbund och många andra, tillägger oftast att ”vanlig” porr är de naturligtvis inte emot.

Det allra mesta av den pornografi som sprids i Sverige är ”vanlig” pornografi. Den kan inte dömas enligt lagen mot sexuellt våld eller tvång eller lagen mot barnpornografi. Den säljs och hyrs ut i matvaruaffärer och videobutiker runt hela Sverige. En sådan ”vanlig” porrvideofilm är ”Världens största gangbang”.

Gangbang är amerikansk slang med en glidande betydelse från ”gruppsex” till gängvåldtäkt. Engelska ord används ofta i pornografin för att betraktaren inte ska reagera mot våldet. Fler hade kanske reagerat mot filmen om hela titeln översatts till svenska: ”Världens största gängvåldtäkt”.

I den kommersiella pornografin är gängvåldtäkter i och för sig normalt, men den här markeras som speciell: världens största. På videoomslaget står att den är inlämnad till Guinness rekordbok, så att konsumenten ska uppfatta att detta är seriöst. Och filmens innehåll beskrivs så här:

”Nykomlingen Annabel Chong. 250 vilt främmande män får göra vad de vill med Annabel. Analt! Dubbelmacka! Floder av munkaskader!”

Inspelningen av den här porrfilmen beskrevs i tidningen Expressen i en liten notis med rubriken ”Klarade bara 251 män”. Den korta texten löd:

”Det gick inte riktigt för den 22-åriga studentkan Annabel, när hon på tio timmar skulle ha sex med 300 olika män. Det blev bara 251 samlag och det uppmärksammade världsrekordförsöket avslutades när Annabel erkände att hon inte orkade mer.”

Var det några problem med händelsen, så var det enligt Expressen alltså att det ”inte gick riktigt” för Annabel. Så bagatelliserar porrindustrin och massmedia grovt sexuellt utnyttjande av en ung kvinna. Så lär de oss hur vi ska se på pornografi – och sexualitet. Det skrev ju Expressen, att detta var att ”ha sex” och ”samlag”.

Expressen valde ur vilket perspektiv de skulle skildra händelsen, och det var inte Annabels. Under 10 timmar utnyttjas denna unga kvinna, gång på gång, av olika män – TVÅHUNDRA-FEMTIOEN stycken – och de utnyttjar henne i munnen, i anus, i slidan, utnyttjar varje liten del av hennes kropp, hela tiden, i ett sträck. Kan ni föreställa er hur hon kände sig när hon efter tio timmar bad dem sluta?

Det är bara *ett* exempel på ”vanlig” kommersiell pornografi.

Noter:

1. Linda Lovelace: *Skärseld – en självbiografi*. Askelin & Hägglund 1983, sidan 209.
2. Intervju i TV 4/Stina Dabrowski, hösten -95. Läs mer: *Kommersiell Barnpornografi – tystad kunskap & osynliggjort förtryck*. Folkaktionen mot Pornografi 1996, sidan 5.
3. TV 5: *Bakom rubrikerna*.
4. Min översättning.
5. Andrea Dworkin: *Letters from a War Zone*. Secker & Warburg 1988, sidan 279. Min översättning.
6. Andrea Dworkin: *Pornography. Men possessing women*. The Women's Press 1984, sidan 200. Min översättning.

läs mera...

- ★ Ulla Carlsson: *Våld och pornografi i medierna. Åsikter om medievåldets och pornografins påverkan på unga människor*. The International Clearinghouse on Children, Youth and Media, Nordicom, Göteborgs universitet, 2005.
- ★ Gerda Christenson, Christina Nilsson & Amin Wikman: *feministiskt självförsvar. En handbok från Artemis Systrar & Kvinnofronten*, 2003.
- ★ Gerda Christenson: *Kommersiell barnpornografi – tystad kunskap & osynliggjort förtryck*. Folkaktionen mot Pornografi 1996.
- ★ Gerda Christenson & Christina Nilsson: *När din våldtäkt blev underhållning Om pornografi, våld & påverkan – en undersökning om porrindustrins avsikter*. Kvinnofronten 1997.
- ★ Gerda Christenson: *SEX & MEDIA = pornofierad puritanism*. Kvinnofronten 2007.
- ★ Anette Dina Sørensen & Susanne V. Knudsen: *Unge, kön og pornografi i Norden – Slutrapport*. Nordiska Ministerrådet, Danmark 2006.
- ★ Andrea Dworkin: *Letters from a War Zone. Writings 1976 - 1987*. Secker & Warburg, England 1988.
- ★ Louise Eek: *Spelat liv*. Bokförlaget Atlas 2001.
- ★ R. Amy Elman: *Från våldtäkt och misshandel till prostitution: Att synliggöra sambanden*. ROKS 1993.
- ★ Anna-Karin Granberg: *Där ingenting kan ses – en familjeb berättelse*. Wahlström & Widstrand 1992.
- ★ Stina Jeffner: *Liksom våldtäkt, typ...* Brevskolan 1998.
- ★ Kvinnofronten: *På tal om porr. Argument för och emot pornografi*. 1993.
- ★ Red. Dorchen Liedholdt & Janice G. Raymond: *The Sexual Liberals and the Attack on Feminism*. Teachers College Press, USA 1990.
- ★ Eva Lundgren: *Gud och alla andra karlar*. Natur och Kultur 1990.
- ★ Eva Lundgren: *Våldets normaliseringsprocess – två parter, två strategier*. ROKS 1991.
- ★ Agneta Lundström, Gunilla Nordenfors, Gerda Christenson & Maggie Wikström: *Tystnaden är bruten – Ta ansvar*. ROKS 2001.
- ★ Sven-Axel Månsson & Peder Söderlind: *Sexindustrin på nätet. Aktörer, innehåll, relationer och ekonomiska flöden*. Égalité, 2004.
- ★ Hanna Olsson: *Catrine och rättvisan*. Carlssons Bokförlag 1990.
- ★ Regeringskansliet: *Sexualiseringen av det offentliga rummet. En sammanställning av hearingen den 12 maj 2004*.
- ★ ROKS: *Hur mår du, kvinna? Hur mäns sexuella våld påverkar kvinnors hälsa*. Konferensrapport 1995.
- ★ ROKS: *Sexuella övergrepp mot kvinnor och flickor*. Konferensrapport 1997.
- ★ Maria Wendt Höjer: *Rädslans politik. Våld och sexualitet i den svenska demokratin*. Liber 2002.

kvinnor & arbete

Samling med fika 18.00
Feministcirkeln startar 18.15
och slutar cirka 20.30
Servera gärna fika
till självkostnadspris.

Läsning inför mötet

- X Kvinnofrontens broschyr om "6 timmars arbetsdag åt alla – med 8 timmars lön".
- X Artikeln "Nu är det fan i mig dags för 6 timmars arbetsdag!" ur Kvinnofrontens nyhetsbrev 4/2004 (finns på Kvinnofrontens hemsida).

Upplägg

Det kan vara bra om man gjort en plan för hur lång tid de olika delarna av mötet kan ta. Då kan man kolla vartefter att man hinner med allt. Men självklart ska det bara vara ungefärliga hålltider och inget man måste följa precist!

Obs! Det här mötet måste förstås anpassas till om de som går cirkeln jobbar eller studerar – ju fler som studerar desto mer inriktat på kvinnoförtrycket i skolan och kampen där måste mötet självklart vara.

- 18.15 **Först:**
Kvällens mötestidsplan. Hur mår du idag-runda.
- 18.45 **Inledning:**
Kolla vilka som har tagit med sig något att berätta. Planera in ordningen på det som ska tas upp, och kör sedan allt som inledningsvis ska sägas och visas.
Om ni vill kan någon av er prata utifrån tipsen på nästa sida.
- 19.00 **Diskussion.**
Här kan ni använda er av diskussionsfrågorna här nedanför om ni vill.
(Är ni många kan det vara bra att dela upp er i smågrupper, och då återsamlas minst en kvart innan ni ska avsluta.)
- 20.15 **Avrundning.** Genomgång inför nästa möte, fråga om några vill ta med sig texter, bilder, dikter eller vad som helst inför inledningen då.
Avslutningsrunda (eventuellt med bilder).

Diskussionsfrågor:

- 👉 Du som jobbar/jobbat: Vad jobbar du med/har du jobbat med? Har ditt yrkesval påverkats av att du är kvinna? Hur märker du av kvinnoförtrycket på arbetsmarknaden?
- 👉 Du som studerar med yrkesinriktning, eller tänker göra det, vad utbildar du dig till? Har ditt yrkesval påverkats av att du är kvinna? Hur märker du av kvinnoförtrycket på arbetsmarknaden?
- 👉 Du som pluggar på grundnivå: Hur tänker du inför ditt framtida yrkesval?
- 👉 Kvinnor tjänar fortfarande mindre än män för samma jobb. Vad tror du skulle behövas för att ta bort lönediskrimineringen?
- 👉 Vad tänker du om hur man (vi) kan stoppa kvinnoförtrycket på arbetsmarknaden? Vilka visioner kan feminister ha? Vad kan Kvinnofronten kräva/göra?
- 👉 Hur kan vi jobba för 6 timmars arbetsdag?

kvinnor & arbete

Inledning

Gör gärna en egen inledning om ni vill! Här nedanför kan ni få lite tips, både på vad man kan ta upp och var man kan få mer information.

Exempel på sånt man kan ta upp:

↳ Lönediskriminering

Här kan man hitta aktuell information hos SCB – Statistiska Centralbyrån. De ger då och då ut fickboken *På tal om kvinnor och män – Lathund om jämställdhet*.

www.scb.se/templates/publ/db/publikation____2725.asp&plopnr=31 (det är fyra understreck!)

Andra som brukar ha aktuell information om det kvinnoförtryck som löneskillnader mellan kvinnor och män innebär är LO-facken och JämO (Jämställdhetsombudsmannen).

www.lo.se

www.jamombud.se

Vad betyder det för oss kvinnor att arbetsmarknadens parter (arbetsköpare-fack) allt mer gått ifrån idén om kollektivavtal och satsat allt mer på individuell lönesättning?

↳ Obekvämt & oregelbundet arbete

Utvecklingen har gått mot att allt fler jobbar på oregelbunden och obekvämt arbetstid = normal-arbetsdagen försvinner mer och mer, affärer har öppet jämt och så vidare. Det är framför allt kvinnor som tvingas jobba obekvämt och oregelbundet. (Läs mer i artikeln "*Nu är det fan i mig dags för 6 timmars arbetsdag*" – se lästipsen.)

Kolla vad som gäller just när ni har er feministcirkel, exempelvis genom LO-facken, som brukar skriva rapporter om läget på arbetsmarknaden då och då.

www.lo.se

↳ Anställningsförhållanden

Utvecklingen har gått mot att allt fler inte har fast jobb, utan tvingas jobba i projekt, visstidsanställningar, praktikplatser och andra otrygga anställningsformer. Det innebär svårigheter att få hyreskontrakt, kontokort med mera, men framför allt betyder det att man har svårare att ställa krav på jobbet. Vårstingformen att arbetsköparen ringer på morgonen och man tvingas finnas till hands fast man kanske inte får jobb den dan drabbar särskilt kvinnor – fler och fler kvinnor har tvingats jobba så under senare år. (Läs mer i artikeln "*Nu är det fan i mig dags för 6 timmars arbetsdag*" – se lästipsen.)

Kolla vad som gäller just när ni har er feministcirkel, exempelvis genom LO-facken, som brukar skriva rapporter om läget på arbetsmarknaden då och då.

www.lo.se

♥ Heltid, deltid & 6 timmars arbetsdag

Nästan hälften av alla kvinnor med småbarn jobbar deltid. En del vill det för att orka med, en del tvingas till det för att det inte finns heltidsjobb. Så länge kvinnor och män har olika arbetstid är det svårt att nå jämställdhet både hemma och på jobbet. (Läs mer i *Kvinnofrontens* broschyr "6 timmars arbetsdag åt alla – med 8 timmars lön!" – se lästipsen.)

Fler och fler blir utbrända och orkar inte med sina jobb, samtidigt som Sverige har en hög arbetslöshet. Trots det är det få som kräver 6 timmars arbetsdag idag. Men kanske börjar kravet komma tillbaka – för vi behöver en arbetstidsförkortning, särskilt vi kvinnor.

Några som drivit krav på 6 timmarsdagen är *tidningen ETC*, *vänsterpartiet*, *Feministiskt Initiativ* med flera. Kolla gärna deras hemsidor och se om de har aktuella artiklar om det.

www.etc.se

www.vansterpartiet.se

www.feministisktinitiativ.se

VISSTE NI ATT
SVERIGE HAR VÄSTEUROPA
MEST KÖNSBUNDNA YRKES-
OCH STUDIEVAL? TJEJERNA
VÄLJER MELLAN 30 YRKEN.
KILLARNA BLAND 300...

© ILLUSTRATION: GERDA CHRISTENSON

♥ Jämställdhet på jobbet, sexuella trakasserier m.m.

Hur ser vardagen ut på jobbet för tjejer & kvinnor? Har din arbetsplats en jämställdhetsplan? Vad kan vi kräva av arbetsmiljön på jobbet?

Läs på JämO:s hemsida om ni vill ha aktuell information om sånt till feministcirkeln.

www.jamombud.se

♥ Kvinnoförtryck i skolan

Vilka former tar sig kvinnoförtrycket i skolan – från de manliga lärarna, lärarna i allmänhet, killarna i klassen? Vad finns det för likheter och olikheter jämfört med hur det funkar på en arbetsplats?

Finns det jämställdhetsplaner i skolan? Får lärarna utbildning i jämställdhet? Jobbar man med jämställdhetsgrupper?

Hur ser läroböckerna ut?

Vilka rättigheter har tjejer i skolan?

♥ Utbildning & yrkesval

♥ Arbetslöshet ur kvinnoperspektiv

♥ Barnomsorg

läs mera...

★ Gerda Christenson: *Nu är det fan i mig dags för 6 timmars arbetsdag!* *Kvinnofrontens* nyhetsbrev 4/2004 (finns på *Kvinnofrontens* hemsida).

★ *Kvinnofronten*: *6 timmars arbetsdag åt alla – med 8 timmars lön*. Broschyr 1987-1988.

★ *Kvinnofronten*: *Remissvar om Sveriges nya jämställdhetsmål* (SOU 2005:66), del 5 – Utvecklingen av den ekonomiska jämställdheten, samt del 6 – om arbetsmarknad och arbetsliv (finns på *Kvinnofrontens* hemsida).

★ Linnea Nilsson: *Vägen till karriären – en polska*. *Kvinnofrontens* nyhetsbrev 1/2006 (finns på *Kvinnofrontens* hemsida).

härskar- tekniker & motstrategier

Samling med fika 18.00
Feministcirkeln startar 18.15
och slutar cirka 20.30
Servera gärna fika
till självkostnadspris.

Läsning inför mötet

X Kvinnofrontens handbok "feministiskt självförsvar", sidorna 75-77 + 116-117.

Upplägg

Det kan vara bra om man gjort en plan för hur lång tid de olika delarna av mötet kan ta. Då kan man kolla vartefter att man hinna med allt. Men självklart ska det bara vara ungefärliga hålltider och inget man måste följa precist!

18.15 **Först:**

Gå igenom kvällens mötestidsplan.

18.30 *Hur mår du idag*-runda.

18.45 **Inledning:**

Kolla vilka som har tagit med sig något att berätta. Planera in ordningen på det som ska tas upp, och kör sedan allt som inledningsvis ska sägas och visas. Det är bra om ni skriver upp härskarteknikerna på ett blädderblock, eller har dem på papper, så att ni alla ser dem framför er när ni diskuterar. Det också bra om ni går igenom härskarteknikerna lite kort (och kanske något om motstrategier) enligt handboken innan ni börjar prata. På så sätt blir alla delaktiga, och vet vilka härskarteknikerna är, även om de inte hunnit läsa innan mötet.

19.00 **Diskussion.**

Här kan ni använda er av diskussionsfrågorna här nedanför om ni vill.

(Är ni många kan det vara bra att dela upp er i smågrupper, och då återsamlas minst en kvart innan ni ska avsluta.)

20.15 **Avrundning.** Genomgång inför nästa möte, fråga om några vill ta med sig texter, bilder, dikter eller vad som helst inför inledningen då.

Avslutningsrunda (eventuellt med bilder).

Diskussionsfrågor:

- 👉 Vilka härskartekniker har du mött? (Personligen eller allmänt tillsammans med andra tjejer/kvinnor.) Vilka utsatts du/ni oftast för?
- 👉 Är härskarteknikerna något tjejer & kvinnor du har omkring dig pratar om?
- 👉 Har du exempel på fler härskartekniker än de som fanns i boken?
- 👉 Har du – själv eller tillsammans med andra tjejer & kvinnor – använt någon motstrategi när ni blivit utsatt för härskartekniker, eller har du exempel på något som andra tjejer/kvinnor gjort för att motverka härskarteknikerna?
- 👉 Kan du/ni komma på fler strategier vi kan använda för att minska männens dominans i könsblandade grupper?

härskar- tekniker & motstrategier

Inledning

Om ni vill kan ni använda de här förklaringarna till härskarteknikerna.

ur boken "feministiskt självförsvar", Kvinnofronten & Artemis Systrar 2003

d

en norska politikern och feministen **Berit Ås** har studerat hur män och killar faktiskt och praktiskt *gör* för att behålla sin maktposition över kvinnor och tjejer – i samhället och i vardagen. Hon upptäckte något som hon döpt till *härskartekniker*. Och de som hon såg som de fem viktigaste har sedan spritts inom den feministiska rörelsen som ett begrepp: *de fem härskarteknikerna*.

Självklart finns det också många fler, och vi i Kvinnofronten brukar lägga till några till som vi tycker är vanliga.

1. Osynliggörande

Osynliggörande är när vi kvinnor och tjejer blir bortglömda och överkörda; när män och killar struntar i oss, det vi vill och det vi säger. Det kan vara i samhället i stort – att mannen är norm överallt, eller nära en själv – när en manlig lärare inte lär sig tjejernas namn. Det kan också vara när en tjej eller kvinna säger något, men ingen tar hänsyn till det. När en kille eller man

en minut senare säger samma sak, lyssnar alla och kommer med kommentarer till vad han sagt.

Osynliggörandet säger oss kvinnor och tjejer att vi inte har något värde, att det vi har att komma med inte är viktigt, att vi personligen är betydelselösa.

2. Förlöjligande

Förlöjligande betyder att tjejer och kvinnor blir hånade, utskrattade, kallas "fittstim" eller liknas vid djur (som får). Och det är när kvinnor sägs vara speciellt känsliga, sexuella eller grötiga-i-huvudet eller liknande. Alltså när man diskuterar hur och varför vi säger något istället för att

diskutera *vad* vi säger. – Det var ju bara på skoj, säger männen sen. Men det var ett sätt att tysta.

Förlöjligande är det också när män skämtar om sexuella övergrepp, som våldtäkt, eller gör det till underhållning i pornografi eller TV.

3. Undanhållande av information

© ILLUSTRATION: GERDA CHRISTENSON

Undanhållande av information är det när historieböcker inte berättar om våra förmodrar, och när mansmedia inte berättar om kvinnors och tjejers villkor och vardag, när allt vi läser – som ska föreställa ”neutralt” – bara utgår från män.

Det kan också vara när killar i datasalen

i skolan tipsar varandra om hur ett dataprogram fungerar, men en tjej inte får del av samma information. Sen kan killarna säga att tjejer inte fattar något om data.

Och det kan vara när beslut i politik och näringsliv fattas i bastun eller på golfbanan när kvinnor inte är med.

4. Dubbelbestraffning

Dubbelbestraffning försigår när både det vi kvinnor gör och det vi inte gör är fel. Det kan vara när kvinnor och tjejer uppmanas att sätta gränser, men när den som gör det blir kallad frigid*, moralist/puritan** eller manshatare.

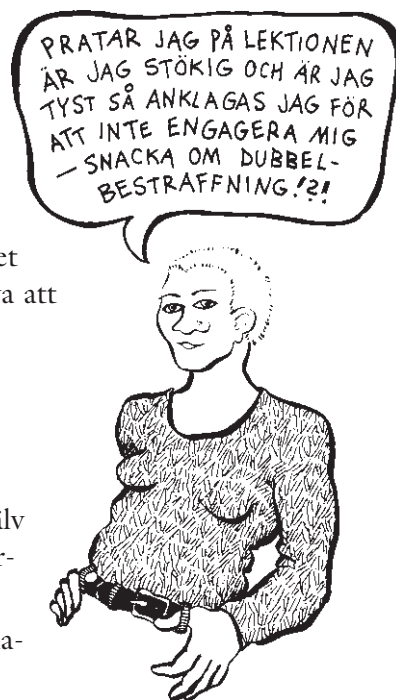
I skolan kan lärarna säga ifrån till ”pratiga” tjejer mycket fortare än till stökiga killar, och i nästa sekund kan de kräva att tjejerna ska ”ta för sig” och delta mer på lektionerna.

Hur kvinnan eller tjejen än gör blir det alltså fel.

5. Påförande av skuld och skam

En tjej som blivit våldtagen kan få höra att hon får skylla sig själv för att hon hade kort kjol – hon får bära skammen för förövarens övergrepp.

Påförande av skuld och skam sker ofta genom en kombination av förlöjligande och dubbelbestraffning.

det var de 5 härskarteknikerna

som Berit Ås slog fast. Fast ibland har hon uttalat att ”objektifiering” skulle kunna vara den sjätte härskartekniken. Och så har Kvinnofronten lagt till några till:

6. Objektifiering

Objektifiering är att avhumanisera någon, att ta ifrån någon människovärdet. Och det är själva grunden för kvinnoförtrycket och våldet mot kvinnor.

* **Frigid** betyder ”kall”, men det används om (oftast heterosexuella) kvinnor när de inte vill ha samlag med män (i meningen ”sexuellt kall” – som om det var det det handlade om!).

** **Moralist** är egentligen bara en som ”har en moral”, och moral har ju alla. Men det brukar användas förlöjligande för att slippa att diskutera de argument som den som tycker annorlunda för fram. **Puritan** betyder ”renhetsivrare”, men det används likadant som moralist.

7. Våld & hot

Att utöva våld mot någon är ett effektivt sätt att tysta, både när det gäller fysiskt, psykiskt och sexuellt våld. Genom kvinnomisshandel och våldtäkt tystar män kvinnor och flickor, och vi tystas ytterligare genom att övergreppen ofta kopplas samman med påförandet av skuld och skam. När nästan varannan kvinna i Sverige har blivit utsatt för sexualiserat våld måste detta ses som en *väldigt vanlig* härskarteknik.

Eftersom alla tjejer och kvinnor *anpassar sig* till mäns sexualiserade våld, begränsas alla tjejers och kvinnors livsutrymme. Många gånger ”räcker” det dess-

utom med att män och killar *hotar* oss för att vi ska underordna oss. I ett misshandelsförhållande lever kvinnan under konstant hot.

8. Förminskning

Det är när kvinnor görs till en undergrupp: ”åldringar, barn och kvinnor”, som smågrupper utanför den normala (underförstått: *manliga*) världen. Som om inte kvinnor finns i alla under-

grupperna och könsproblematiken alltså går utöver dem.

En majoritet av jordens befolkning är kvinnor, men både samhället i stort och enskilda män utgår från mannen som norm.

9. Total omkastning

Total omkastning är att vända på maktbegreppet och låtsas som att det inte alls är männen som har makten.

Det kan vara att någon påstår att det egentligen är män som är underordnade

här i världen, eftersom kvinnan har makten i hemmet och det är makten över känslorna som verkligen spelar roll (som om inte män skulle kunna ta den makten också om de ville).

10. Splittring

Splittring är en väldigt vanlig härskarteknik. Det kan vara när män splittrar mellan kvinnor genom att till exempel ge några kvinnor fördelar mot att de förtalar, eller tar avstånd från, andra kvinnor. Så

kan vissa kvinnor få tillfälliga fördelar genom att ta avstånd från vad män definierar som ”slampor” eller liknande.

Men alla kvinnor och tjejer förlorar på splittringen.

Makten lever vidare

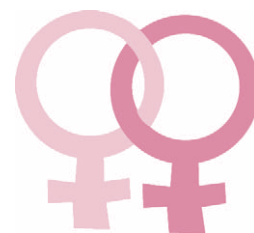
Härskarteknikerna kan förstås användas av vilken grupp som helst som har makt och utövar förtryck i en viss situation – och det görs också! Men det har alltså slagits fast att män och killar högst påtagligt använder just de fem härskarteknikerna som metod för att behålla makten över kvinnor och tjejer.

Kunskapen om *hur* killar och män gör för att förtrycka oss kan vi använda – både för att genomsåda dem och förstå vad som händer oss *och* för att offentligt avslöja vad de gör. I Kvinnofronten handbok *”feministiskt självförsvar”* berättar vi i kapitlet *”Verbalt: Vi kan prata i självförsvar”* bland annat om hur kvinnor gjort för att avslöja män som använder härskartekniker mot dem.

läs mera...

★ Berit Ås: *Kvinnor tillsammans. Handbok i frigörelse* Gidlunds 1982.

★ Gerda Christenson, Christina Nilsson & Amin Wikman: *feministiskt självförsvar. En handbok från Artemis Systrar & Kvinnofronten*, 2003.

Möte 6.

Samling med fika 18.00
Feministcirkeln startar 18.15
och slutar cirka 20.30
Servera gärna fika
till självkostnadspris.

systerskap

Läsning inför mötet

X Kvinnofrontens handbok "feministiskt självförsvar", sidorna 18-19 & 147-155.

Upplägg

Det kan vara bra om man gjort en plan för hur lång tid de olika delarna av mötet kan ta. Då kan man kolla att man hinna med allt. Men självklart ska det bara vara ungefärliga hålltider och inget man måste följa precist!

- 18.15 **Först:**
Kvällens mötestidsplan. Berätta gärna igen om hur rundorna fungerar.
- 18.30 *Hur mår du idag*-runda med presentation.
- 18.45 **Inledning:**
Kolla vilka som har tagit med sig något att berätta. Planera in ordningen på det. Kör allt som inledningsvis ska sägas och visas. Om ni vill kan någon av er prata utifrån inledningstexten på nästa sida.
- 19.00 **Diskussion.**
Här kan ni använda er av diskussionsfrågorna här nedanför om ni vill.
(Är ni många kan det vara bra att dela upp er i smågrupper, och då återsamlas minst en kvart innan ni ska avsluta.)
- 20.15 **Avrundning.** Genomgång inför nästa möte. Avslutningsrunda (eventuellt med bilder).

Diskussionsfrågor:

- 👉 Berätta om tre kvinnor som betytt mycket för dig! (Förmödrar, de som finns omkring dig nu eller vilka som helst.)
- 👉 Vad kan vi göra för att uppvärdera kvinnor vardagligt i vårt liv?
- 👉 Vilka "mansfria miljöer" har du runt omkring dig? Vilka skulle du vilja ha, och vilka tror du andra kvinnor och tjejer skulle vilja ha?
- 👉 Brukar du och tjejer & kvinnor omkring dig uppmuntra varann? Har du berömt någon tjej/kvinna idag?
- 👉 Har du andra tjejer/kvinnor att samarbeta med i skolan, på jobbet eller andra platser där du befinner dig?
- 👉 Att leva kvinnoidentifierat – vad betyder det för dig och vad tror du det betyder för andra tjejer & kvinnor?

Möte 7.

Samling med fika 18.00
Feministcirkeln startar 18.15
och slutar cirka 20.30
Servera gärna fika
till självkostnadspris.

utvärdering

Upplägg

Det kan vara bra om man gjort en plan för hur lång tid de olika delarna av mötet kan ta. Då kan man kolla att man hinner med allt. Men självklart ska det bara vara ungefärliga hålltider och inget man måste följa precist!

- 18.15 **Först:**
Kvällens mötestidsplan.
- 18.30 *Hur mår du idag*-runda med presentation.
- 18.45 **Inledning:**
Berätta lite mer om Kvinnofronten än ni gjorde på första mötet, hur Kvinnofronten fungerar rent praktiskt. Berätta om våra sommarläger och om de centrala grupper som den som har lust kan gå med i.
Info finns på hemsidan: www.kvinnofronten.nu. Ni kan också fråga efter aktuell info via e-postadressen: kvinnofrontensverige.nu
Ta upp frågan om vad som ska hända nu, när er feministcirkel tar slut. Vad vill ni göra?
- 19.15 **Diskussion.**
Här kan ni använda er av diskussionsfrågorna här nedanför om ni vill.
Avsluta diskussionen med att alla fyller i utvärderingslappar (*se nästa sida*).
- 20.15 **Avrundning.** Sammanfatta vad ni bestämt om fortsättningen.
Avslutningsrunda (eventuellt med bilder).

om ni vill kan ni sen avsluta
cirkeln med en fest...

Diskussionsfrågor:

- 👉 Vad har varit bra på cirkeln, vad har varit dåligt? Vad saknades och borde ha varit med? (inledningar, tider, upplägg, ämnen, diskussioner, vad som helst – kom gärna med tips till nästa cirkel)
- 👉 Vad vill du veta mer om Kvinnofronten?
- 👉 Vad gillar du med Kvinnofronten, vad gillar du inte?
- 👉 Om du bestämt dig för att gå med, och kanske vara aktiv i Kvinnofronten, vad vill du göra? (Både realistiskt och fritt önskande!)
- 👉 Finns det någon lokal grupp av Kvinnofronten på er ort? Vill ni tillsammans starta en ny grupp? Vad vill ni i så fall göra?

...feministisk, aktivistisk, envis och irriterande...

K

vinnofronten är en aktivistorganisation, där alla vi medlemmar jobbar ideellt, alltså gratis och på vår fritid. Alla som är med i Kvinnofronten är det utifrån sin egen lust och sina behov, det finns inget krav på att man måste vara aktiv som medlem.

Alla fungerar olika

Vi som *är* aktiva medlemmar i Kvinnofronten är ibland med i lokalgrupper där vi bor, men oftare i grupper som arbetar med något särskilt som vi i den gruppen vill jobba för eller mot. Det kan vara en grupp som den som har gjort den här cirkelmallen, en grupp som jobbar mot pornografi, en medvetandehöjande "pratgrupp", en grupp som jobbar för 6 timmars arbetsdag eller vad som helst.

Det betyder förstås också att Kvinnofronten är en organisation som ser väldigt olika ut beroende på vilken grupp du möter. Vi som är med tycker att det är spännande att vara med i en organisation som är öppen för förändring hela tiden – att den blir vad vi medlemmar gör den till.

Kvinnofrontens grund

Kvinnofronten är en feministisk kvinnoorganisation, utan partipolitiska eller religiösa bindningar. Allt vi gör utgår från en helhetssyn på kvinnors villkor i världen – och vi jobbar mot *allt* kvinnoförtryck.

När vi har jobbat särskilt mycket med något, brukar vi försöka sammanfatta våra erfarenheter och det vi lärt oss i en broschyr eller liknande. Vi har gjort broschyrer om bland annat 6 timmars arbetsdag, pornografi, media, kvinnors villkor inom EU, feministiskt självförsvar, och allt möjligt.

På nästa sida kan du läsa vår politiska plattform som den ser ut just nu. Den kanske har ändrats något efter att det här skrivs, men förhoppningsvis får du en bild av hur brett vi jobbar. Även när vi jobbar kring någon speciell del av kvinnoförtrycket, utgår vi från den helhetssyn som är Kvinnofrontens grund.

Bli medlem!

Vill du vara med i Kvinnofronten som aktiv medlem, blir vi förstås glada, för ju fler vi är desto mer kan vi göra! Men du är självklart välkommen som medlem även om du inte vill vara aktiv. Många vill vara med för att få vårt nyhetsbrev för medlemmar "Ordet är ditt, syster!". Och det är alltså helt okej att vara med bara för att man vill hålla sig informerad och stödja kvinnokampen.

Som medlem får du information om saker som händer inom kvinnorörelsen, du får inbjudan till Kvinnofrontens sommarläger, och framför allt får du vårt nyhetsbrev hem i brevlådan.

Välkommen!

Kvinnofrontens plattform

Nej till kvinnan som arbetskraftsreserv – arbete åt alla

- Uppvärdera kvinnors arbete – lön efter arbete, inte efter kön
- 6 timmars arbetsdag åt alla med 8 timmars lön
- Synliggör kvinnliga pensionärers villkor – en folkpension att leva på
- Bra och gratis daghem och fritidshem åt alla barn
- Minst hälften av skolans tid och resurser åt flickorna
- Bygg ut den offentliga sektorn – stoppa nedskärningarna
- Vård och omsorg är en rättighet, inte en handelsvara

Kvinnors rätt till våra kroppar och våra liv

- Alla kvinnors rätt till sin egen sexualitet – heterosexuella liksom lesbiska
- Lesbisk kamp – mot osynliggörande och diskriminering – uppvärdera kvinnors kärlek till kvinnor
- Försvara rätten till självbestämd abort
- Kvinnors rätt till hälsa – synliggör kvinnor i medicin, arbetsliv och forskning
- Avslöja osynliggörandet av kvinnors och flickors utsatthet
- Stoppa mäns sexuella våld – våldtäkt, kvinnomisshandel, incest och andra sexuella övergrepp är terrorhandlingar
- Krossa porrindustrin – för en sexualitet utan förnedring
- Bekämpa prostitutionen – mot all nationell och internationell könshandel
- Avslöja alla kvinnofientliga idéer i ett samhälle grundat på mäns makt och kvinnors underordning

Internationell kvinno solidaritet

- Synliggör flykting- och invandrarkvinnors situation
- Mot sexism, rasism, fascism och all makt/underordningsideologi
- Alla folks och staters rätt till frihet och nationellt självbestämmande
- Försvara våra demokratiska fri- och rättigheter
- Sverige ut ur EU

På väg mot en feministisk framtid

- Kvinnofrid
- Avskaffa patriarkatet
- Könskvotering – 50% kvinnor överallt där beslut fattas
- Kvinnoperspektiv på ekonomi och ekologi – mot kärnkraft och miljöförstöring

Systemskap ger styrka – kom med i Kvinnofronten!

utvärdering.

namn (om du vill)

ort

datum

Skriv gärna på baksidan av pappret, så kan du svara lite utförligare!

1. Vad tycker du om ferministcirkeln som helhet?

Mycket bra *Bra* *Varken/eller* *Dålig* *Mycket dålig* *Vet inte*

2. Jämfört med dina förväntningar, fick du det du tänkt dig av feministcirkeln?

Absolut *Någorlunda* *Varken/eller* *Inte riktigt* *Inte alls* *Vet inte*

3. Vad saknades, vad var onödigt, och vad är du särskilt glad att det fanns med?

4. Hur fungerade texterna ni fick att läsa inför mötena?

4. Hur fungerade inledningar/förpratet inför diskussionerna?

5. Hur fungerade diskussionerna?

9. Vad var bäst respektive sämst på feministcirkeln?

10. Har du tips till nästa feministcirkel?

Lämna till den som höll i cirkeln eller skicka till: Kvinnofronten, Box 2007, 128 21 Skarpnäck.

tips på fler ämnen...

HOPPLOCK FRÅN TIDIGARE CIRKLAR:

Presentation av oss själva

Om man vill kan man satsa ett helt möte på att presentera sig för varandra – förut har vi ofta gjort det utifrån vad vi jobbar med.

Arbete & dagis

När fler i cirkeln haft barn i dagisåldern har vi haft möten om hur vi ska lyckas kombinera arbete och barn.

6 timmars arbetsdag

Om många i cirkeln yrkesarbetat och haft barn har vi ibland satsat ett helt möte till prat om 6 timmars arbetsdag och hur vi har det på arbetsmarknaden. (Lästips: *Kvinnofrontens 6 timmars-broschyr + artiklar om arbetsmarknad på vår hemsida + remissvar om de nya jämställdhetsmålen – finns på hemsidan*)

Ideologiskt förtryck

Ibland har vi haft rubriken "*Kvinnofientliga idéer*". Vi har pratat om hur vi "skolas" till att bli "kvinnor" på alla möjliga och omöjliga sätt, och hur vi kan lära oss genomskåda det.

Sexualiserat förtryck

Om våld mot kvinnor i form av incest, våldtäkt, misshandel, pornografi, prostitution – och hur vi kan kämpa mot sexualiserat våld. Om hur kulturen blir till en våldtäktskultur – där reklamen framställer kvinnan som en vara för män att konsumera.

Abort

Om hur abortmotståndare med ojämna mellanrum försöker ändra den svenska lagen och vad rätten till abort innebär för kvinnor.

Queertänkande och feminism

Om hur den feministiska kampen för vår rätt att vara vad vi vill påverkats av att queerrörelsen växte fram i Sverige och världen. (Lästips: *artiklar från Kvinnofrontens nyhetsbrev – finns på nätet*)

Kvinnor & EU

Hur kvinnors villkor ser ut i de olika EU-länderna och hur det påverkar våra villkor i Sverige att Sverige är medlem i EU. (Lästips: *Kvinnofrontens EU-broschyr*)

Sociala nedskärningar

Om hur sociala nedskärningar i vård och omsorg slår mot kvinnor på flera sätt – dels som arbetare inom offentlig sektor och dels som de som får göra jobbet när samhället skär ner på dagis, skola och äldreomsorg.

Historia

Om förmödrar, kvinnor som kämpat genom historien. Likheter och olikheter med det arbete vi i kvinnofronten gör idag. (Lästips: *Kvinnofrontens förmödrar på nätet*)

Internationell kvinnokamp

Hur kvinnors livsvillkor delvis kan se olika ut i olika länder, men hur förtrycket ändå måste ses som globalt – samma förtryck tar sig olika uttryck. Även ur perspektivet kamp för fred.

Kvinnofronten, Box 2007, 128 21 Skarpnäck
e-post: kvinnofronten@sverige.nu
www.kvinnofronten.nu

Feminist- cirkel

Kvinnofronten, Box 2007, 128 21 Skarpnäck
e-post: kvinnofronten@sverige.nu
www.kvinnofronten.nu

Illustration "She bites": © Jacky Fleming. www.jackyfleming.co.uk